

rodarummet.org • #193 sedan 1969

socialistisk
teoretisk
tidskrift

röda rummet.

#3
2021

exklusivt

**Kampen om
universiteten**

– Politik i objektivitetens namn

LISE VOGEL

**och social
reproduktionsteori**

Kan Daniel Suhonen
rädda sossarna?

Skifte

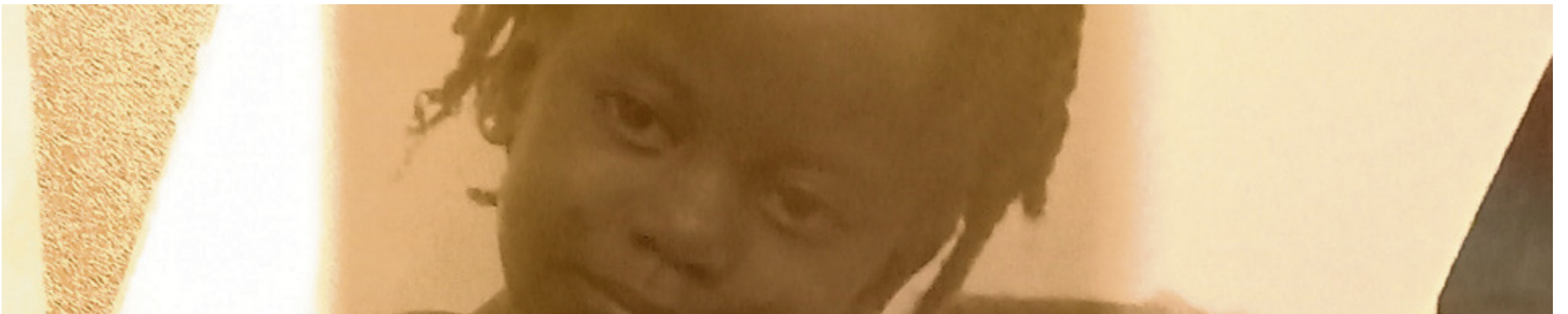
PLUS!

**RIKA
MÄNNISKOR
DRIVER FRAM
KLIMATKATASTROFEN**

Vi tar tempen på

**GIG-
JOBB**

Skifte #193

Kära läsare

När novembermörkret nu slår till nalkas en vinter förhoppningsvis fri från de tunga restriktioner och den överbelastade sjukvård vi såg vi denna tid förra året. Men när coronapandemin nu tycks ge vika framträder en rad politiska problem som under en tid hamnat i skymundan. Detta höstnummer av Röda Rummet bjuder på en bred exposé av artiklar, från det förestående svenska valet, via klimatkrisen och gigarbete, till feministisk och marxistisk teori-bildning.

Först ut är Hampus Byströms artikel om Socialdemokraternas vänsterfalang Reformisterna under Daniel Suhonens ledning, och deras möjligheter att påverka S såväl innan som efter valet nästa år. Mot bakgrund av vänstersocialdemokraters utveckling globalt tecknar Byström en bred bild av de möjligheter och svårigheter som Suhonens politiska projekt står inför.

Matt Hubers artikel *Rika människor driver fram klimatkatastrofen*, kritiserar vänsterns fixering vid höginkomsttagares klimatavtryck i konsumtionen, och presenterar

istället en i tydlig marxistisk anda mer fruktbar kritik av de rikas klimatavtryck genom produktionen.

Evelina Johansson Wilén granskar debatten om kritiken mot politisk aktivism på universiteten såväl i Sverige som i länder som Danmark, Frankrike och USA, och resonerar kring de problem man ställs inför när man i den förmenta objektivitetens namn vill separera vetenskap och politik.

I numrets andra artikel om klimatförändringarna redogör Michael T Klare för de massiva katastrofer som väntas drabba Kina till följd av stigande temperaturer, och hur Kommunistpartiet och den kinesiska militärmakten kommer att vara fullt upptagna med att mildra effekterna av en varmare jord, liksom hur den amerikanska militärmakten i sin bedömning av det globala säkerhetsläget överskattar hotet från Kina och underskattar hotet från den globala uppvärmningen.

I serien Samtida marxistiska tänkare ger Lotte Schack en gedigen genomgång av den amerikanske sociologen Lise Vogels tänkande och

begreppet *social reproduction*. Det är en feministisk och marxistisk analys sprungen ur kritik gentemot vad Vogel kallar *tvåsystemsperspektivet*, där det antas att marxismen inte har svaren på de frågor feminismen ställer. Tvärt om menar Vogel att svaret finns i den marxistiska teorin även om Marx själv inte explicit ger svaret. Det är i upprätthållandet och reproduktionen av arbetarklassen i fysisk mening som en fruktbar feministisk analys med rötter i marxismen kan ta sin början, där frågor om hemarbetets och omsorgsarbets plats i den kapitalistiska ekonomin står i centrum.

Sist ut i höstens nummer har Johan Örestig läst *Cykelbudet*, en skildring av hur Coronakrisen tvingar bokens författare, kulturarbetaren Anders Teglund, att anställa sig som gigarbetare för företaget Foodora, där han möter skamlösa matbeställare, medarbetare som drömmer om och söker vägar för att organisera sig, och en arbetsmarknad helt dränerad på trygghet och facklig kamp.

God läsning!

>3

Kan reformisterna radikalisera svensk socialdemokrati?

>7

Rika människor driver fram klimatkatastrofen

>9

Kampen om universiteten

>11

Stoppar den globala uppvärmningen det kalla kriget?

>14

Lise Vogel och social reproduktionsteori

>18

Cykelbudet

röda rummet.

Röda Rummet är Socialistisk Politikens kvartalstidskrift (tidskriften hette 1969–1996 *fjärde internationalen*). Utkommer med fyra nummer per år. Nummer 83 sedan starten 1997 (nummer 193 sedan 1969).

För innehållet i artiklarna ansvarar respektive författare.

Redaktionen: Peter Jervelycke Belfrage, Åsa Hjalmers, Evelina Johansson Wilén, Martin Kehlmeier, Patrik Vulkan, Carl Wilén, Martin Fahlgren, Johannes Jensen, Mir Dusin Englund, Anders Karlsson, Ingemar Sandström, Jakob Sandberg, Christina Schmidt och Johan Örestig.
Ansvarig utgivare: Anders Karlsson
Grafisk form: Ulf Östman
Omslagsbild: Kollage Ulf Östman

Post till redaktionen: Box 7043, 402 31 Göteborg
E-post: rodarummet@hotmail.com
Prenumeration: 150 kronor för fyra nummer
Plusgiro: röda rummet 13 04 07–0
Hemsida: www.rodarummet.org
Tryck: V-Tab, 2021
ISSN: 1403–3844

Kan reformisterna radikalisera svensk socialdemokrati?

För första gången på flera decennier har det idag vuxit fram en organiserad vänsterströmning inom svensk socialdemokrati. Med den karismatiske Daniel Suhonen i spetsen är *Reformisterna* en röst som hörs. Dess verkliga elddop blir dock S-kongressen 3-7 november, då vi får en bild av hur stark denna förändringens vind i realiteten är. Hampus Byström funderar över det rådande politiska landskapet och **det reformistiska projektets möjligheter**.

BILD. Daniel Suhonen

Man skulle kunna fråga sig om Reformisternas tid redan är förbi? Bernie Sanders och Jeremy Corbyn – två syskonprojekt inom samma familj med liknande ambitioner – misslyckades, och det är inte svårt att se att samma öde kan gå den svenska avkomman till mötes. Internationella trender har en tendens att förstärka varandra. Socialdemokratiens mittenfalang har sviktat över hela linjen i Europa, från PASOK i Grekland till Nederländerna och Storbritannien. De radikala kunde peka på både de etablerade mittenfalangernas valresultat och förda politik, samt med rätta hävda att det var de radikala folk ville lyssna på.

Några år senare är det de radikala som sitter med dåliga kort på hand. Syriza slutade i tragedi, följt av de

eviga klagosångerna från vänstern om förräderi. Corbyns Labour gjorde ett katastrofval efter flera års smutskastningskampanj som tycks ha fått avsedd effekt. Bernie Sanders försök att bli president misslyckades, om än på mållinjen, och i stället för att hota med att ge det demokratiska partiet en ordentlig uppsträckning om det inte offentligt lovade att genomföra en sjukvårdsreform valde han att vara en lojal lagspelare. Mittenpolitikerna sitter i sadeln igen. Och kanske är det därför som Daniel Suhonen, Reformisternas mest framträdande talesperson, i en ny intervju med Anders Lindberg på Aftonbladet så tydligt vill distansera sig från Corbyn. Man måste buga åt den som sitter på maktens häst.

Men visst sitter ryttarna ostadigt. De håller osäkert i tömmarna och rider över mark som i någon mening

är utforskad. Fältet ligger öppet. Nyliberalismens ideologiska hegemoni är bruten; ingen politiker kan idag gå till val på privatiseringar och åtstramning. Det är antingen lag och ordning eller sociala och ekonomiska reformer som utlovas. Statens hand är synlig, antingen den bestraffar brottslingar och misshagliga flyktingar eller håller näringslivet och konsumenterna under armarna genom stimuleringsgarantier, vilket också blottar klassdynamiken och politikens roll. Pandemin satte tydligt fingret på arbetsdelningens klasskaraktär: somliga går till jobbet och riskerar att dö, för att de måste hålla i gång samhället, medan andra kan sitta hemma och jobba tryggt. Att skaka fram en låtsasentreprenör till inom techsektorn var inte så väsentligt när det var arbetsbrist inom sjukvården. Vad människor får i lön säger inget om hur ”viktigt” deras arbete är.

Och kanske är det därför som Daniel Suhonen, Reformisternas mest framträdande talesperson, i en ny intervju med Anders Lindberg på Aftonbladet så tydligt vill distansera sig från Corbyn. Man måste buga åt den som sitter på maktens häst.

ARTIKELFÖRFATTARE

Hampus Byström

är fil. mag. i historia och fackligt aktiv i Kommunal samt politiskt aktiv i Vänsterpartiet. Han ingår i styrelsen för CMS, Centrum för marxistiska studier.

Allt tal om vinst på andras arbete har under pandemin mötts med berättigad folklig vrede.

Pandemins fördelningspolitiska resultat är katastrofala. Pengarna har rört sig uppåt, trots – eller kanske tack vare – en ekonomisk recession. De brödsmulor som fallit från de höga herrarnas bord i form av statliga stimulanser är inget gentemot värdeöverföringen i andra riktningen. Allt detta ger Reformisterna ett övertag. Suhonen har med nitisk uthållighet påmint om ojämlikheten i klassamhället och dess konsekvenser.

Bruten nyliberal hegemoni
Paradoxalt nog är det just den radikala vänsterns nederlag i Europa och USA som gjort det möjligt för mittenpartierna att flytta sig vänsterut och ta över några av de förslag som Corbyn och Sanders förde fram. Om vänstern hade vunnit hade vi sett en mycket mer bitter kamp mot statliga subventioner och utlovade reformer för att sparka i gång ekonomin och sätta folk i arbete efter pandemin. Nu kan mittenpolitikerna i stället lansera sina egna varianter av ”den gröna nya given” och på så sätt ta över lite av den förspillda energi som kommit vänsterifrån. Det är på många sätt ett erkännande om att den nyliberala politikens hegemoni är över, men det kommer inte ge vänstern något automatiskt inflytande.

Frågan är också om väljarna, särskilt de som Reformisterna vänder sig till, förstår varifrån budskapet kommer? Med största sannolikhet tolkar de Suhonen och hans gruppering som det socialdemokratiska ledargarnityrets förlängda arm, vilket bara ger Löfvens efterträdare mer legitimitet. Allt prat om fraktioner brukar mötas med frågetecken från väljarna. Dessutom har svenska socialdemokratins mitten- och högerfalang klarat sig oförskämt bra. Trots att Löfven och regeringen sedan Januariöverenskommelsen fört en fullständigt katastrofal nyliberal politik – med den dåliga ursakten att man åtminstone lyckats splittra den borgerliga oppositionen, vilken tycks samla sig runt å ena sidan Sverigedemokraterna och å andra en socialliberal konstellation – har opinionsläget varit stabilt.

Som det ser ut nu, enligt Novus mätningar, är det högerkonservativa blocket större än det socialliberala, inklusive Vänsterpartiet. Sverigedemokraterna och Vänsterpartiet tar ungefär ut varandra i väljarförskjutningar under pandemin. Socialdemokraterna ligger stabilt runt 25 procent, bara några procentenheter över Moderaterna. Resultatet av denna läsning blir en hopplös debatt om

taktikröstning för att hålla fascisterna borta från makten. Tonläget skruvas upp från båda håll, där Kristersson anklagas för att vara Hitlers dörrmatta, von Papen, som släpper in Åkesson i regeringen; borgerligheten å sin sida anklagar Reformisterna för att vilja ha ”planeekonomi” och talar högt om den stundande socialiseringen av allt. Det senare känns föga övertygande, medan det förra är skrämmande realistiskt – borgerligheten dansar numera efter Jimmie Åkessons pipa.

Men under sådana förutsättningar kommer Reformisterna inför valet 2022 bara bli en falang som lojalt förstärker Löfvens efterträdare och högersossarnas makt för att inte släppa in SD. Dess radikala potential kommer bli uddlös, precis som Sanders blev. Leden sluts för att sätta upp en gemensam front mot fascismen. Hur förhåller sig Reformisternas ledning och medlemmar till detta? Hur tänker man inför den socialdemokratiska kongressen i november? Hur ser man på chanserna inför valet, och vilken politik kommer man våga kräva av Löfvens efterträdare för att inte ställa till med rabalder i partiet som påverkar valresultatet menligt? Kan Reformisterna vrida socialdemokratin vänsterut, eller blir dom bara ett alibi för en allt mer trött och idélös socialdemokrati?

En grön ny giv och budgetramverket

Till kongressen i november skickar Reformisterna sina förslag på en verklig ”Reformbudget”. (Många punkter är desamma som Kjell Östberg analyserade i ett tidigare nummer av Röda Rummet, nr 3-4/2019). Navet är ifrågasättandet av det finanspolitiska ramverket, där föreningen vill se en ändring av reglerna för upplåning, budgetbalans, och så vidare. Detta för att kunna finansiera en ambitiös ”grön ny giv”, en omställning av samhälls-ekonomin som ska bidra till nya jobb samtidigt som vi fasar ut det gamla fosilsamhället. Här kan man stanna upp och undra över hur ambitiöst förslaget är – Belgiens statliga fond har via sin ekonom Max Krahé bland annat i en rapport föreslagit omfattande demokratisk planeekonomi över kommandopositionerna i viktiga sektorer, något som Financial Times gav Krahé utrymme att lägga ut texten om. Det går snabbt nu, i pandemins spår, och Reformisterna verkar inte ha ändrat sitt förslag sedan 2019. Varför inte plocka upp Krahés idéer och jobba för att på riktigt begrava nyliberalismen? En demokratisk planhushållning över viktiga omställningsresurser är utan tvekan vad som behövs. Det är dags att sluta tro på spökhistorierna om farorna med all slags ekonomisk planering.

Reformisternas budgetförslag följer upp med ett mer omfördelande skattesystem, mer generösa garantipensioner, social bostadspolitik, där marknaden ska få mindre att säga till om, med återinförda subventioner, ett ”demokratiskt och hållbart arbetsliv” där det främst ingår avdragsgill fackavgift, kortare arbetsvecka (35 timmar istället för 40), samt utredningar för hur man kan hjälpa till med att bilda fler arbetarkooperativ; välfärds- och regionalpolitik utan vinster och privatiseringar. Och slutligen ”grön reformism” som innehåller ett knippe klimatförslag där målen nås utan att kostnaderna läggs på de med minst resurser.

Den ekande frånvaron av internationell solidaritet och världspolitiska frågor har jag lagt märke till tidigare, och även om jag kan förstå att Reformisterna siktar in sig på det inhemska politiska läget är det en allvarlig brist.

Löfven avgår

Just när jag börjat skriva den här artikeln avgår Stefan Löfven. Allt tyder på att han drar sig tillbaka i ett hyfsat stabilt läge inom partiet och därför kan utse sin efterträdare. Magdalena Andersson framstår som en självklar kandidat, och mycket riktigt krattar valberedningen manegen för hennes kröning på kongressen. Vad tänker vänstersossarna göra åt detta? Tänker de sitta stilla i båten, eller försöka sig på en maktdemonstration?

Daniel Suhonen intog en originell hållning i en artikel i DN Debatt den 24/6 efter den utlösta regeringskrisen: Det är viktigare med en stark rörelse framöver än att vinna makten 2022. Här ställs frågan för Reformisterna på sin spets. Den manöver som låter socialdemokratins valmaskineri komma undan med så förskräcklig politik, mandatperiod efter mandatperiod, handlar nämligen om regeringsmakten – man måste ta ansvar för hela samhället, inte bara arbetarrörelsens allt mer krympande beståndsdelar. Detta är en tacksam ursäkt för att bedriva en så bedräglig politik vid makten, men det är inte särskilt visionärt eller lockande för medlemmar och fackföreningsrörelsen.

Reformisternas strategi, så vida jag kan bedöma, är att skicka en kravlista till Magdalena Andersson – här är vad vi vill ha för att inte ställa till med bråk. Men kommer Andersson ta detta på allvar? Ett ofta upprepat misstag i politisk analys är att se höger och vänster som individuella essenser – ”det här är en högersosse, och det här är en vänstersosse”, man ser politik som en helt och hållet inre övertygelse. När det sitter en vänstersosse och styr så blir det vänsterpolitik, och vice versa. Vad

Reformisternas strategi, så vida jag kan bedöma, är att skicka en kravlista till Magdalena Andersson – här är vad vi vill ha för att inte ställa till med bråk. Men kommer Andersson ta detta på allvar? Ett ofta upprepat misstag i politisk analys är att se höger och vänster som individuella essenser – ”det här är en högersosse, och det här är en vänstersosse”, man ser politik som en helt och hållet inre övertygelse.

som driver individuella aktörer är inte verkningslöst, men politik är lika ofta en balansgång mellan olika maktblock. När stora grupper inom samhället drar åt ett håll måste den politiker som vill överleva förhålla sig till det.

Att Reformisterna valt att inte köra med fullskalig konfrontation, så som Momentum i Storbritannien, kan i nuläget visa sig vara en smart taktik. När luften gick ur Corbynprojektet har bitterheten visat sig starkare än den värsta svavelsyra, och den har ätit sig in i den brittiska arbetarrörelsen i stort; hela norra delen av landet har börjat gå åt höger, som den sista kvarvarande resten av Labours starka fästen. Boris Johnson har kunnat göra det som väldigt många högerpolitiker länge velat – skapa ett underlag för en arbetarhöger, fylld av bitterhet över otacksamma migranter och kosmopolitiska hippies, en amerikanisering av politiken och total frånvaro av verklig klassmedvetenhet. En sådan utveckling är inte helt främmande för Sverige inom en snar framtid. Risken med att försvaga arbetarrörelsen genom ett bittert inbördeskrig är i ett sånt läge påtaglig.

I stället väljer Suhonen och Reformisterna att positionera sig som ”den tysta majoriteten” inom S – dom kallar sig för ”mitten”, och tonar ner det pråligt radikala. Men även här finns det risker. Är det inte precis nytt blod, nya stridigheter som klargör positionerna, som behöver tillföras den anemiska socialdemokratin? I stället för att slåta över motsättningarna är det väl en återupplivning av en socialism att räkna med som skulle behövas, en som har klass som central utgångspunkt, vilken kan göra partiet livskraftigt igen?

En av de mest deprimerande insikter jag gjort på mina få safariresor inom den S-anknutna arbetarrörelsen är hur djupt politiskt mittenorienterade unga sossar är. Stockholms SSU – ofta framhållen till vänster i partiet – *avgudade* Hillary Clinton under 2016 års valrörelse. Medan man avskydde Bernie Sanders, som i allt väsentligt företräder svenska socialdemokratins traditionella åsikter. Även 2020 var samma inställning tydlig, och flera tongivande röster gick ut i media med budskapet att man föredrog Joe Biden, en man vars radikalitet är i paritet med en ungmoderats här i Sverige. Vad beror denna inställning på? Jag är övertygad om att den tyder på en djupare förruttnelse än man kan tro, där unga sossars fantasi och hunger efter politisk omvälvning är så strypt att den är närmast obefintlig. Jag hoppas bli motbevisad, men min misstanke är att Suhonen och Reformisterna underskattar hur blodlös den politiska kulturen inom S faktiskt är.

Demokratisk klasskamp
Reformisterna är större än Daniel Suhonen, men han är ändå ett samlande namn, ansiktet utåt och initiativtagaren. I sin essä ”Vad hade Erlander gjort?” från 2021 komprimerar Suhonen sina politiska idéer i ett lättfattligt begrepp, lånat från sociologen Walter Korpi – *demokratisk* klasskamp. Istället för att se Saltsjöbadsavtalet och den korporativa staten som växte fram under efterkrigstiden som ett uttryck för samförstånd, ett förstelnat byråkratiskt kontrollsamhälle där man strävade att till varje pris undvika att stöta sig med kapitalet – även om det innebar att man disciplinerade arbetsklassen – kallar Suhonen detta för ”ett vapenstillstånd”. Och precis som i ett traditionellt vapenstillstånd enar parterna sig om att, *för hela samhällets bästa*, inte låta sammandrabbningarna bli så häftiga att de leder till bådas gemensamma undergång. Men detta betyder inte att man accepterar varandras inflytelse- och maktsfärer i längden. Det pågår i stället ett ställningskrig där man hela tiden försöker flytta fram positionerna.

Det finns en hel del att säga om Suhonens karakteristik av den svenska socialdemokratiska hegemoni n. För det första vill jag ge Suhonen rätt i en sak – jag har alltid tyckt att den radikala vänsterns oförmåga att se hur kostsamt det är med masstrejk och storskaliga attacker mot kapitalet är lite barnslig. Det är lätt att odla dolkstötslegender om hur storstrejken 1909 förråddes av LO och SAP, men en mer realistisk tolkning är att arbetarklassens resurser helt enkelt var för svaga. När fru och barn börjar klaga på att maten på bordet blir allt mer torftig, och strejk-kassan sinar, vad ska man då ta sig till? Ett väpnat uppror? Även där måste man ta socialdemokratiska ledningens analys av exempelvis finska inbördeskriget på allvar – all denna blodspillan, och i slutändan blir resultatet ofta ett samhälle med djupa sår där tilliten mellan medborgarna är så svag att socialismen – i bästa fall – stannar vid en sovjetisk variant, en i längden ganska bräcklig konstruktion. Det är en invändning att ta på allvar.

Suhonen har via tankesmedjan Katalys och medarbetare gjort ett gediget arbete med rapporten ”Klass i Sverige”, vilken nyligen utkom som bok. Ett nog så tydligt underlag för hur illa läget ser ut i landet. Utifrån detta har man också inom Reformisterna tagit fram en hel del politiska förslag som ska utjämna klassojämlikheten, få välfärdsstaten att omfördela mer igen. Gott så. Men vänstern har aldrig haft svårt att ta fram briljanta rapporter eller skriva böcker. Det finns intellektuella i överflöd på vänsterkanten. Hur ska detta omsättas i praktiken?

Den ”parlamentariska demokratins” svaghet har alltid varit det som André Gorz på 1960-talet satte fingret på: ”rösträtten ger *rätten* men inte *makten* att regera ett samhälle”. Ett samhälles politiska institutioner kan ge legitimitet, lagstadgad rätt, att sätta ramverket för samhällets spelregler, men om det inte finns någon makt att genomföra rätten så kommer politiken bli ett slag i luften. Demokrati kräver alltså makt underifrån, i någon organiserad form, för att realiseras. Här ligger den revolutionära vänsterns styrka, just i insikten om massornas rörelse.

Det är lätt att glömma att den så uttjatade uppdelningen mellan reform och revolution inte bara är ett sätt för människor att göra sig viktiga – ”jag är mer radikal än du!” – utan att det finns något väsentligt i den: Insikten att de parlamentariska församlingarna i stort sett tämjts av kapitalets övermakt. Vad man gör med denna insikt står helt öppet, men den tycks mig avgörande. Om den parlamentariska makten har något berättigande i en socialistisk omvandling så är det som en maktspelare som kan *hjälpa* rörelsen att växa sig starkare och erövra mer territorium. Den ”representativa” demokratin, som nöjer sig med att på ett vagt sätt ”spegla” samhället som det ser ut i nuläget, duger inte.

I ett samtal mellan Suhonen och Anders Lindberg på Aftonbladets ledarsidas podd lyfts den oundvikliga frågan: är Suhonen bara nostalgisk för något som ohjälpligt gått förlorat? Är det inte så att samhället förändrats så pass genomgripande att den typ av klassmedvetande och arbetarrörelse han efterfrågar är omöjlig? Frågorna är typiska för moderna socialdemokrater. De underordnar den politiska handlingskraften ett slags vulgär historiematerialism där det enda ett parti kan göra är att planlöst följa med förändringens vindar. Vad som går förlorat i detta är inte bara insikten att historien faktiskt är människans verk, och att vi därför tillsammans kan skapa olika typer av samhällen – vad är annars politikens mening? Det som också tappas ur sikte är att socialdemokratiska partiet självt varit med och grävt sin egen grav. Man har skyfflat skopa efter skopa jord på socialiseringstanken, och man har istället i breda linjer accepterat nyliberalismens logik, nämligen att politiken *alltid* ska underordnas marknaden.

Den radikala vänstern måste släppa sin besatthet av att endast *en* strategi kan leda till socialismen, och att det handlar om att likrikta stora delar av människor i samma bana – leninismen, revolutionen, den monomana fixeringen vid att följa *den rätta vägen*. I verkligheten krävs det olika försök

Det finns en hel del att säga om Suhonens karakteristik av den svenska socialdemokratiska hegemonin. För det första vill jag ge Suhonen rätt i en sak – jag har alltid tyckt att den radikala vänsterns oförmåga att se hur kostsamt det är med masstrejk och storskaliga attacker mot kapitalet är lite barnslig.

BILD. S-kongressen 2017

FOTO. Anders Löwdin @flickr CC BY-NC-ND 2.0

Reformisterna kommer att misslyckas, för det ligger i politikens natur att mål och medel aldrig överensstämmer på millimetern. Det går aldrig att såga raka plankor av det mänskliga virket, byggnaden blir skev och lutande.

Men misslyckandet kommer leda framåt, och i stället för att den radikala vänstern då står och skriker "förrädare" och hoppas på att massorna därmed börjar marschera under vår flagg, så bör vi bygga vidare på misslyckandet.

som alla driver i en ungefärlig riktning, i ett kaotiskt virrvarr av strategier och förhoppningar som formar ett brokigt mönster. Detta är helt i sin ordning. Förändring sker när en folkmajoritet inser att det givna inte är evigt, och att det som är fel och orättvist runt omkring går att ändra – en klassmedvetenhet som bryter handlingsförklaringen och hopplösheten. Så som författaren Samuel Beckett skrev: misslyckas, och misslyckas bättre, för det finns inget annat alternativ.

Reformisterna kommer att misslyckas, för det ligger i politikens natur att mål och medel aldrig överensstämmer på millimetern. Det går aldrig att såga raka plankor av det mänskliga virket, byggnaden blir skev och lutande. Men misslyckandet kommer leda framåt, och i stället för att den radikala vänstern då står och skriker "förrädare" och hoppas på att massorna därmed börjar marschera under vår flagg, så

bör vi bygga vidare på misslyckandet. "Vad var det vi sa, ni skulle misslyckas" är en dumdryg och tröttsam inställning till människors politiska försök att förbättra sina liv.

Arbetarklassen är ingen naturlig process, en frukt som mognar och som vänstern bara behöver gå ut och plocka. Den måste skapas, och skapas på nytt för varje generation. Produktionskrafternas utveckling, och kulturens medvetandegörande sätter gränserna, men den politiska viljan och strategin avgör utgången, som alltid är öppen. Striden inom den närmsta tiden kommer stå mellan den falang som anser att vänstern behöver tona ner sin traditionella humanism, sin kulturradikalism, och närma sig Sverigedemokraternas arbetarväljare genom att vara "mer autentiskt nationalistiska och konservativa än SD" och de som anser att det finns en större och starkare majoritet att organisera bortom denna uppdelning.

Kan Reformisterna bryta detta dödläge? Öppna upp denna tröttsamma förenkling av klassvillkoren i dagens Sverige? Det återstår att se. Än så länge verkar risken stor att föreningen bara förmår skicka upp en och annan av sina anhängare som statsråd och till riksdagens utskott, och att de flesta människor som organiserar sig är samma skötsamma, akademiska och otåliga SSU:are som kretsar runt S år efter år, utan att de bredare samhällslagren strömmar till. Kanske kan ett och annat förslag hamna på Magdalena Anderssons skrivbord, undertecknat av Katalys och Suhonen – inget av detta är fy skam, men låt oss inte ha några illusioner om var socialdemokratin står idag: väldigt nära ett ideologiskt stup ner i historisk irrelevans. <<

REFORMISTERNA

Rika människor driver fram klimatkatastrofen

– men inte framförallt genom sin konsumtion

Rika människor har enorma koldioxidfotavtryck. Men det grundläggande problemet med deras påverkan på klimatet är inte vad de konsumerar – utan att de äger produktionsmedlen, och det är **extremt lönsamt för dem att förorena**.

Det skriver Matt Huber i denna artikel hämtad ur *Jacobin*.

Aterkommande publiceras studier som visar att de rika orsakar klimatförändringar och miljösammanbrott. År 2015 släppte Oxfam rapporten ”Extrem koldioxid- ojämlikhet”, som visade att de rikaste 10 procenten av världens befolkning står för 50 procent av utsläppen, medan den fattigare hälften bara står för 10 procent. Samma år gick ekonomerna Thomas Piketty och Lucas Chancel igenom tillgängliga data och fann liknade påtagliga samband: de 10 procent som orsakar mest utsläpp står för 45 procent av de globala utsläppen.

En nyligen publicerad forskningsöversikt med stor spridning hävdade att ”de välbeställda hushållens konsumtion helt klart är den tydligaste faktorn och accelererande drivkraften bakom de globala miljömässiga och sociala förändringarna”. Och i början på året kom en ny rapport som betecknar de välbärgade som ”den förorenande eliten”

och beskriver dem som ”själva kärnan i klimatproblemet”. Studien rekommenderar att: ”långtgående livsstilsförändringar är också nödvändiga om vi ska kunna undvika farliga nivåer av global uppvärmning”.

Det är knappast förvånande att folk inom vänstern hugger tag i dessa rapporter som välbehövliga medel i klasskampen. I *Jacobin* har de här uppgifterna resulterat i artiklar som ”Bara klasskrig kan stoppa klimatförändringarna” och ”Rädda planeten, expropriera de rika”.

Gott så. Dock kännetecknas alla de här rapporterna av en fatal brist; de framställer de rikas bidrag till den globala uppvärmningen och det miljömässiga sammanbrottet enbart i termer av deras ”överflöd” eller ”konsumtion”. Även om livsstilen hos dessa omtalade rika är vedervärdig ur miljösynpunkt så måste vi se bortom deras personliga konsumtionsval för att förstå den verkliga innebörden i hur de bidrar till klimatförändringarna – och för att förstå de politiska utmaningarna som ligger framför oss för att verkligen kunna hejda klimatkatastrofen.

Grunden för de här studierna utgörs av data över hushållens inkomster ur vilka man härleder konsumtionsmönster och deras koppling till utsläpp, eller ”koldioxidfotavtryck”. Så det är föga förvånande att Thomas Piketty, världsberömd för sina analyser av inkomstojämlikhet, använder dessa data till att koppla denna ojämlikhet till koldioxidutsläpp.

BILD. Matt Huber

Men inkomster är inte det bästa sättet att förstå ojämlikhet under kapitalismen. En rörmokare kan ha samma inkomst som en professor. Rörmokare kan också ha exakt samma inkomst vare sig de driver en egen firma eller jobbar åt ett stort branschföretag. För marxister handlar klass och ojämlikhet om vårt förhållande till produktionsmedlen. Mer generellt; klass handlar mindre om hur mycket pengar du tjänar och mer om vad du äger och kontrollerar. För den stora majoriteten av oss gäller att vi bara äger vår arbetskraft som vi säljer på marknaden för vårt levebröd. Det är de rikas ägande av egendom, företag och pengar som gör dem så mäktiga i ett kapitalistiskt samhälle.

Konsumtionsutsläpp är inte bara våra egna

Man kan förstås fullt rimligt invända: ”- Jaha, vad spelar det för roll?” Om en rik person äger ett företag och massor av tillgångar så ger det ju möjlighet till

MATT HUBER

Climate Change as Class War: Building Socialism on a Warming Planet

Verso Books, 2022.

Boken kan förbeställas på Verso's hemsida.

ARTIKELFÖRFATTARE

Matt Huber

är professor i geografi vid Syracuse University. Han har bland annat skrivit *Lifeblood: Oil, Freedom, and the Forces of Capital*. I maj nästa år utkommer *Climate Change as Class War: Building Socialism on a Warming Planet* (Verso Books).

ännu högre konsumtionsnivåer än vad inkomsterna möjliggör. Det är välkänt att Jeff Bezos – trots att han är den rikaste nu levande människan – betalar sig själv en inkomst på 81 840 dollar per år. Det är hans tillgångar som gjorde det möjligt för honom att köpa den största herrgården i Washington DC-området, som enligt uppgift har 24 badrum. Och man kan bara föreställa sig koldioxidavtrycket för att värma upp fastigheten.

Ett genomgående antagande i de nämnda rapporterna är att de rika själva är ”förorenare” eller de ”värsta utsläpparna av växthusgaser”. Detta förutsätter att utsläppen som hänger ihop med konsumtion är helt och hållet deras egna. Rapporterna fokuserar på de rikas beteende – deras myckna flygande, de kör SUV:ar, äter kött; alltsammans utsläppsintensiv konsumtion. Det verkar intuitivt vettigt betraktat genom koldioxidfotavtryckets prisma. Vilka andra än vi själva skulle det kunna vara som förorenar, när vi trycker ner gaspedalen och koldioxiden sprutar ur avgasrören?

Men hur är det med oljebolaget som sålde bensinen vars förbränning skapar de här utsläppen? Att till 100 procent lägga ansvaret för utsläppen på konsumenterna är ett ideologiskt trick som sker vid marknadsutbyte under kapitalismen. Som konsumenter möter vi bara varorna och deras prislappar. Vi känner oss fria att göra val på denna marknad. Men det Karl Marx kallade fetischiseringen av varuutbytet fördunklar de sociala produktionsförhållandena och exploateringen som ligger till grund för varor som bilar, flygresor och biffar. Bakom varje individuell konsumtionshandling finns väldiga företag som tillskansar sig profit utifrån våra ”val”.

När vi flyger, varför hålls inte flygbolagen ansvariga för utsläppen? Tillhör de inte också ”den förorenande eliten”? De är de som tjänar pengar på den här transaktionen, och som väljer vad de gör eller inte gör för att minska utsläppen från flygresor. Konsumenten som köper en resa försöker bara komma någonstans. Rika flygresenärer flyger förmodligen oftare än den genomsnittlige resenären ur arbetarklassen, men inte heller de rika konsumenterna kan till 100 procent hållas ansvariga för utsläppen under flygresor.

Huvudansvaret bör läggas på kapitalägarna som från första början gör vinst på den utsläppsintensiva aktiviteten. Men genom själva kärnan i den metod (och kanske ideologi) som ligger till grund för dessa rapporter förhindras en sådan förståelse av koldioxidansvar, ojämlikhet och klassmakt.

Varför bryr vi oss inte om ägarna och producenterna som gör vinst på våra konsumtionsutsläpp? Jag tror det framför allt beror på att vi inte ser dem – som Marx ironiserade, den privata kontrollen över kapitalet och produktionen har en skylt på sin dörr: ”Endast tillträde i affärer”.

Och jag tror att författarna till de här rapporterna, yrkesakademiker och vetenskapsmän, själva anstränger sig för att minska sina koldioxidavtryck och åstadkomma ”långtgående förändringar av sin livsstil”. För rättrådiga akademiker med lågintensiva avtryck är det frestande att tänka sig att lösningen på klimatproblemen handlar om att få de rika att agera likadant.

Om någon är rik och konsumerar massor, fråga dem, hur?

Det andra stora problemet med ett smalt fokus utifrån konsumtion eller livsstilsval är att det bara utgör en liten del av det destruktiva som de rika dagligen utsätter klimat och miljö för. För att förstå hur de verkligen kraschar klimatet så måste vi förstå, inte deras ”livsstil”, utan vad de jobbar med. Här ett hypotetiskt exempel: säg en verkställande direktör för ett flygbolag. Den här personen lägger mellan åtta och tolv timmar per dag på att organisera en flotta med tusentals flygplan som släpper ut miljontals ton koldioxid per år. Som direktör får hen sin inkomst och sina aktieoptioner framför allt genom denna verksamhet, att planera och utvidga flygresande i form av varor till försäljning. Tänk nu att vår direktör åker hem i sin SUV och äter stek till middag. Varför är det dessa aktiviteter vi riktar in oss på när vi pratar om koldioxidjämlighet? De är ju droppar i havet om man jämför det med den roll hen dagligen intar som ledare för ett kapitalistiskt flygbolag.

Återigen, den kapitalistiska ideologin fördunklar vad som sker. Vi leds till att bara se friheten och politiken inom den arena som marknad och konsumtion utgör. Det är där som vi, med Milton Friedmans berömda uttryck, ”är fria att välja”.

I det som Marx kallar ”produktionens dolda hemvist” finns inga val, och politiken når inte in. Förutom att produktionen är despotiskt organiserad likt en privat diktatur, är den ensidigt inriktad mot ett mål: profit, eller ackumulation för ackumulationens skull. Våra konsumtionsval har mycket skiftande mål – att tillfredsställa mänskliga behov (om än uppblåsta sådana)

Om vi ställer denna aktivitet av produktion för profit till ansvar för ”kol-

dioxidförbrytelser” finner vi att de huvudsakligen skyldiga bakom klimatkrisen inte enkelt kan begränsas till övermåttan rika konsumenter. Det är den klass av människor som äger, kontrollerar och profiterar på produktionen av flyg, bilar, stål, kemikalier, och andra kolintensiva kapitalsektorer. IPCC:s data över globala utsläpp från olika sektorer visar att det är industrisektorn som dominerar (den klart största sektorn, med 32 procent av de globala utsläppen och större än transport- och byggsektorerna sammantagna).

Om vi verkligen vill begripa rika personers tillskott till klimatförändringarna ska vi inte bara titta på konsumtionen utan fråga: Hur gick det till när de blev rika från början? En marxistisk analys kommer alltid att peka på deras ägande, deras kontroll över investeringar och, särskilt betydelsefullt, exploateringen av arbetskraften som det som skapar villkoren för deras rikedom och inkomster. Och – inte att förglömma – deras exploatering av naturen, och i synnerhet deras benägenhet att ohämmat och utan kostnader släppa ut kol i sin febriga jakt på profit. Enkelt uttryckt, vad rika människor gör i sina bilar eller privata jetplan bleknar i jämförelse med exploateringen av arbetet och den förstörelse av planeten vilket genererar de rikedomar de njuter av.

De rika orsakar verkligen klimatförändringarna, men inte primärt av de orsaker vi ofta tror. Fastän deras konsumtion och livsstil sannerligen kan vara väl så vidrig är det ärligt talat det minsta av våra bekymmer. Marxister bör se till det som är själva roten i deras ansvar för klimatkrisen: ägande, investeringar och produktion.

Detta klargör också vår politiska uppgift. Det handlar i liten utsträckning om att vi beskedligt bör be de rika att konsumera mindre eller att ”göra långtgående förändringar av sin livsstil”. Vi måste bygga politiska rörelser med makt att driva igenom högre skatter för att finansiera en Green New Deal och både bryta marknadslogiken inom de kolintensiva sektorer de kontrollerar, – som energi, mat och husbyggande – och expropriera dessa sektorer. Med andra ord, vi måste attackera deras ägande, rikedomar och investeringar. <<

Ur *Jacobin* 2/5 2021

För källhänvisningar, se artikeln på rodarummet.org

Översättning:

Peter Jervelycke Belfrage

Huvudansvaret bör läggas på kapitalägarna som från första början gör vinst på den utsläppsintensiva aktiviteten. Men genom själva kärnan i den metod (och kanske ideologi) som ligger till grund för dessa rapporter förhindras en sådan förståelse av koldioxidansvar, ojämlikhet och klassmakt.

Kampen om universitetet

– Politik i objektivitetens namn

President Macron och ministrar i hans regering går till storms mot den "politiska aktivismen" på franska universitet. Vad är det som händer i Frankrike? Och i vilken mån ser vi liknande tendenser i andra delar av världen och i Sverige? Evelina Johansson Wilén blickar ut över det akademiska landskapet och resonerar kring hur **objektivitetsbegreppet** används i en politisk kamp på universitetet.

När den franske gymnasie-
läraren Samuel Paty mör-
dades den 16 oktober 2020,
som ett straff för att han
under en lektion om ytt-
randefrihet visat en avbildning av pro-
feten Muhammed, höll den franske ut-
bildningsministern Jean-Michel Blan-
quer de franska universitetet direkt
ansvariga. Det kan tyckas besynnerligt
att Blanquer gjorde denna koppling
mellan handlingar begångna av den då
18-årige tjetjenske flyktingen och ter-
roristen Abdoullakh Anzorov och de
franska elituniversitetet (där Anzorov
förmodligen aldrig hade satt sin fot).
Men i själva verket hade Blanquers
uttalande sina rötter i utbredd bild av
vänsterakademiker som smygaktivister
som bidrar till att splittra samhället
snarare än att objektivt undersöka det.
Blanquer argumenterade för att de
franska universitetet var infiltrerade
av dessa smygaktivister indoktrine-
rade av en typ av "islamo-gauchisme",
(ungefär; "islam-vänsterism") som
legitimerar religiös terrorism genom
maktkritiska och nationellt splittrande
analyser. Det islamistiska våld som
förekommer i det franska samhället
möjliggörs delvis genom denna form
av akademiska aktivism, menade ut-
bildningsministern. Anledningen är

att akademien deltar i att skapa ett till-
låtande klimat för destruktiv kritik av
den franska nationen.¹ Blanquer var
inte ensam i sin uppfattning och strax
efter hans uttalande föreslog den fran-
ska ministern för högre utbildning och
forskning, Frédérique Vidal, att man
skulle inleda en utredning av de fran-
ska universitetet. I hög utsträckning
handlade utredningen om att försöka
separera den aktivistiska forskningen
– som beskrevs som ovetenskaplig och
politiskt motiverad – från god, objektiv
och vetenskaplig sådan och sedan se
till att den första kvästes.² Blanquer
och Vidal backades upp av presidenten
Emmanuel Macron, som menade att
det var dags att med krafttag rensa ut
den politiska aktivismen från den fran-
ska akademien.³

Uttalandena från de två ministrarna
och presidenten möttes, föga förvånan-
de, av starka protester.⁴ För det första
uppfattades det som att trion föresprå-
kande en form av akademisk censur
som innebar ett direkt hot mot den
akademiska friheten. Därtill riktades
censuren mot specifika tanketraditio-
ner, som dömdes ut som ovetenskap-
liga och ideologiskt färgade på förhand.
Macron angrepp särskilt tankestoff
från post- och antikolonial teori. Dessa
teorier var, enligt honom, importerade
från de amerikanska universitetet
och riskerade att skapa en känsla av
alienation hos fransmän med arabisk
eller afrikansk bakgrund. När univer-
siteten skulle genomlysas var det alltså
dessa kritiska perspektiv som särskilt
skulle sättas under lupp. Det faktum
att det var teorier som undersöker kol-
onialism som hölls ansvariga för den
alienation som vissa medborgare kan
tänkas uppleva, snarare än det faktum
att Frankrike har ett kolonialt förflutet
och plågas av ekonomisk och kulturell

ARTIKELFÖRFATTARE

**Evelina
Johansson
Wilén**

är forskare i genusvetenskap
vid Örebro Universitet. Medlem
i Socialistisk politik och ingår i
Röda rummets redaktion.

segregation, skapade frågor om hur
politiskt neutral viljan att rensa upp
på universitetet egentligen var. Likaså
skapade Blanquer, Vidal och Macrons
bruk av begreppet islamo-gauchism
en väl grundad misstänksamhet. Be-
greppet används flitigt av den franska
extremhögern i syfte att klumpa ihop
islamister med vänsterintellektuella

och vänsterorienterade aktivister. Att
uttrycket, som tidigare förekommit i
den politiska marginalen, nu hade tagit
sig in i finsalongen kan tolkas som ett
tecken på en förskjutning av den poli-
tiska diskursen, där vänsterintellektu-
ella ifrågasätts med hjälp av begrepp
som objektivitet och värdeneutralitet.

Det politiska intresset för universitetet och den sammanhängande jakten på akademiska aktivister, har inte bara präglat den franska debatten utan även debatten och politiken i länder som USA, Ungern, Turkiet och Indien.⁵ Oliktänkande och regimkritiker rensas ut ur universiteten, i den förmenta objektivitetens namn. I Norden är den här utvecklingen mest framträdande i Danmark. Sommaren 2021 antog Folketinget ett lagförslag för att motarbeta aktivism och ”pseudovetenskaper” inom akademien, med den outtalade udden riktad mot genusvetenskap och migrationsstudier.⁶ Hur lagen kommer att tillämpas är oklart, men dess instiftande säger tveklöst någonting om samhällsklimatet. Med hjälp av vaga anklagelser om bristande vetenskaplighet misstänkliggörs samhällsengagerade forskare och politiskt engagemang görs i en handvändning till antitesen till objektivitet.

I Sverige är det främst genusvetenskapen som har stått i skottlinjen i diskussionen om den skadliga politiseringen av akademien, men med det mycket viktiga undantaget att det snarare är enskilda journalister (som Ivar Arpi), akademiker (som Anna-Karin Wyndhamn), politiska partier (som Sverigedemokraterna) eller stiftelser (som Academic Rights Watch) som ifrågasätter genusperspektivet eller annan kritisk forsknings legitimitet. Svensk forsknings- och högskolepolitik kan, till skillnad från till exempel den danska, ungerska och franska, sägas främja snarare än att attackera genusvetenskapliga perspektiv genom bland annat jämställdhetsintegrering (det vill säga att jämställdhetsperspektivet ska beaktas i alla steg av beslutsfattande, planering och utförande inom organisationen) av både högre utbildning och vid utlysningar av forskningsmedel. Sådana initiativ har gett upphov till anklagelser om att den svenska akademien befinner sig i en rosa ideologisk dimma och styrs av hegemonisk feminism som utesluter oliktänkande och skadar den akademiska friheten.⁷ Hur ska då denna typ av anklagelser förstås och bemötas politiskt?

I ett avseende är frågan om politisk styrning av högre utbildning och forskning som de svenska kritikerna av genusperspektivets status lyfter rele-

vant. I en svensk kontext har politiska intressen på ett tydligt vis nästlat sig in i universitetet. Svenska lärosäten har till exempel en plikt att ta hänsyn till perspektiv som breddat deltagande, hållbar utveckling, jämställdhet, demokrati, internationalisering, tillgänglighet och digitalisering. I det konkreta arbetet inom akademien kan idealet om det autonoma universitetet kännas relativt avlägset. Genom olika former av rapporterings- och uppföljningskrav har också en tydlig infrastruktur för att genomdriva politiska intressen skapats inom universitetets väggar. Vad som skulle hända om mindre ”trevliga” värden stod på den politiska agendan gör nog var och varannan akademiker mer än måttligt nervös.

Samtidigt är det svårt att inte tolka en stor del av kritiken mot till exempel genusperspektiv inom universitetet som driven av specifika politiska syften. Den som på allvar är intresserad av hur den akademiska friheten hotas och kringskärs idag borde ägna åtminstone lika mycket uppmärksamhet åt det sätt som utbildning och forskning styrs av ideal som innovation och ekonomisk nytta, vilket ofta driver forskarna rakt in i företagets famnar, och där finansieringen ofta implicit syftar till att ge företagets verksamhet vetenskaplig legitimitet. Eller intressera sig för de ekonomiska grundvillkoren för forskning som tvingar universitet och forskare att konkurrera med varandra om externa medel enligt bestämda förfaranden och inom ramen för givna administrativa system och därmed i praktiken också påverkar vilken frihet forskare kan våga sig på i förhållande till forskningsidéer eller vid val av vetenskapliga metoder och design. Men av någon anledning tycks inte detta ses som ett allvarligt hot för debattörer som Arpi och Wyndhamn. Att peka på detta oproportionerliga fokus på genusperspektivet är ett steg i att uppmärksamma att försvaret av den fria forskningen i många fall är politiskt driven, och att försvaret av objektivitet kanske inte är det som egentligen är syftet med kritiken.

Försvarna av genusperspektivet har emellertid inte främst ägnat sig åt att misstänkliggöra sina kritiker genom att blottlägga deras egentliga underliggande politiska agenda. Istället har

begreppet objektivitet i sig mobiliserats. Den svenska genusvetenskapliga forskningspolitiken har till exempel, i svar till samhällsdebattörer som Arpi och Wyndhamn, beskrivits som del i ett försök att skapa mer objektiv eller samhällsnyttig kunskap, utifrån resonemang som att jämställdhet skapar kvalitet (equality equals quality). På sätt och vis är detta resonemang inte helt tokigt. När forskare som studerade hjärtinfarkt blev varse att kvinnor uppvisar andra symptom än män, kunde vården förbättras avsevärt. Historiska studier som studerar även kvinnors position i den kontext som undersöks kommer givetvis ge en fyligare bild av de sammanhang som studeras. Samtidigt undviker den här typen av argumentation frågan om relationen mellan objektivitet och politiskt engagemang. Genusforskningen och genusperspektivets närvaro inom akademien beskrivs som positivt för att det gör oss mer objektiva eller mer effektiva. Men samtidigt är ett problem med denna argumentationslinje att det politiska perspektivet helt rensas bort. Att genusperspektivet skulle bygga på en ideologisk grundövertygelse och ha en tydlig koppling till en feministisk rörelse ska man helst vara tyst om, då det skulle kunna leda till ett ifrågasättande av dess legitimitet. På så vis accepteras distinktionen mellan ideologi och vetenskap okritiskt, där vetenskap blir det samma som objektivitet och ideologi detsamma som ovetenskapligt.

För att försvara akademins och forskarens frihet, när de politiska vindarna från kontinenten blåser in, behövs argument som inte förutsätter ett motsatsförhållande mellan objektivitet och politiska värdeomdömen. I själva verket kan den politiska aktiviteten förstås som kopplad till en vetenskaplig blick (först förstå världen, sen ändra den) och denna relation behöver undersökas vetenskapsteoretiskt. Angreppen på politiskt engagerade forskare och forskningsfält med en tydlig politisk tillkomsthistoria kommer förmodligen inte avta och vi behöver intellektuella som kan försvara sin förmåga till objektivitet utan att behöva förneka sin politiska övertygelse som central för den vetenskapliga praktiken. <<

Genom olika former av rapporterings- och uppföljningskrav har också en tydlig infrastruktur för att genomdriva politiska intressen skapats inom universitetets väggar. Vad som skulle hända om mindre ”trevliga” värden stod på den politiska agendan gör nog var och varannan akademiker mer än måttligt nervös.

¹ Le Nevé, Soazig; "Polémique après les propos de Jean-Michel Blanquer sur « l'islamo-gauchisme » à l'université", *le Monde*, 23 oktober 2020.

² Blin, Simon; "Frédérique Vidal et l'«islamo-gauchisme»": sur CNews, une ministre zemmourisée", *Libération*, 16 februari 2021.

³ Tharoor, Ishaan; "France and the spectral menace of 'Islam-leftism'", *The Washington Post*, 22 februari 2021.

⁴ Le Nevé, 2020

⁵ Scott, Joan; *Knowledge, Power and Academic Freedom*. New York: Columbia University Press, 2019

⁶ Elvander, Jonas; "Internationellt korståg mot kritisk forskning: 'Det kan räcka med ett val så finns inte vår forskning längre'", *Flamman*, 6 juli, 2021.

⁷ Arpi, Ivar och Wyndhamn, Anna-Karin; *Genusdoktrinen*. Stockholm: Fritanke, 2020.

Stoppar den globala uppvärmningen det kalla kriget?

Många analytiker vill hävda att de närmaste decennierna kommer att präglas av en **skärpt konflikt mellan USA och Kina**, att ett nytt kallt krig står för dörren.

Tvärtemot dessa förutsägelser menar Michael T Klare i denna artikel att den globala uppvärmningens allt värre konsekvenser kommer att lägga en avgörande hämsko på den framtida stormaktsrivaliteten.

Klimatkrisens allt allvarigare effekter tvingar redan regeringar att använda militära och paramilitära styrkor för att bekämpa bränder, förhindra översvämningar, bistå med katastrofhjälp, flytta befolkningar och ibland helt enkelt upprätthålla grundläggande offentliga funktioner.

Under de senaste månaderna har Washington haft en hel del att säga om Kinas ständigt ökande stridskrafter i form flygvapen, marin- och missilstyrkor. Men när Pentagons tjänstemän tar upp detta ämne talar de i allmänhet mindre om landets nuvarande förmåga, som fortfarande är långt underlägsen USA:s än om den värld de förutspår för 2030- och 2040-talen, då Beijing förväntas ha skaffat sig avsevärt mer sofistikerade vapen.

”Kina har investerat kraftigt i ny teknologi, med en uttalad avsikt att

fullborda moderniseringen av sina truppstyrkor till 2035 och ställa upp en militär i världsklass 2049”, underströk försvarsminister Lloyd Austin i juni, 2021. USA har, försäkrade han senatens försvarskommitté, fortfarande ”världens bästa stridskrafter”. Men bara genom att årligen lägga ut otaliga miljarder dollar, tillade han, kan detta land hoppas ”överträffa” Kinas planerade framsteg under de kommande decennierna.

Men det råkar finnas en avgörande hake i detta resonemang. Betänk att en sak faktiskt är säker: 2049 kommer den kinesiska militären (eller det som återstår av den) ha så fullt upp med att hantera en brinnande, översvämmad, kaotisk värld av klimatförändringar – vilka hotar landets själva existens – att den inte kommer att ha särskilt mycket förmåga, än mindre vilja, att inleda ett krig mot USA eller någon av dess allierade.

Det är förstas normalt för amerikanska militära tjänstemän att koncentrera sig på militärmaktens standardåtgärder när de diskuterar det förmodade kinesiska hotet, inklusive ökad budget, större marina styrkor och liknande.

Dessa siffror extrapoleras sedan mot framtiden och en tänkt situation då Beijing med gängse åtgärder skulle kunna gå förbi Washington. Men ingen av dessa beräkningar tar hänsyn till klimatförändringarnas inverkan på Kinas säkerhet. När den globala temperaturen stiger kommer i själva verket detta land att härjas av den ständiga klimatkrisens allvarliga effekter, och tvingas använda samtliga för regeringen tillgängliga verktyg, inklusive Folkets befrielsearmé (PLA), för att försvara landet mot allt mer katastrofala översvämningar, svält, torka, skogsbränder, sandstormar och stigande havsnivåer. Kina kommer knappast vara ensamt om detta. Klimatkrisens allt allvarigare effekter tvingar redan regeringar att använda militära och paramilitära styrkor för att bekämpa bränder, förhindra översvämningar, bistå med katastrofhjälp, flytta befolkningar och ibland helt enkelt upprätthålla grundläggande offentliga funktioner. Under den här sommarens extrema väderhändelser har i själva verket militär från flera länder, inklusive Algeriet, Tyskland, Grekland, Ryssland, Turkiet och – ja – USA varit engagerade med just sådana åtgärder, precis som PLA.

ARTIKELFÖRFATTARE

Michael T Klare

är professor i fred och global säkerhet vid Hampshire College, Massachusetts, författare till ett antal böcker om oljans konfliktdimension samt skribent i flera amerikanska vänsterpublikationer.

Och räkna med en sak: detta är bara början. Enligt en rapport nyligen från FN:s klimatpanel (IPCC) kommer extrema väderhändelser, vilka kommer inträffa med en allt tätare frekvens, visa sig allt mer förödande och ödeläggande för samhällen över hela världen, vilket i sin tur får till effekt att militärstyrkor nästan överallt kommer att spela en allt större roll för att hantera klimatrelaterade katastrofer. ”Om den globala uppvärmningen ökar”, konstaterade rapporten, ”kommer med allt större sannolikhet extrema klimathändelser av ökad intensitet, varaktighet och/eller rumslig utbredning äga rum i en omfattning som aldrig tidigare skådats.” Det vi med andra ord har bevittnat sommaren 2021 kommer, oavsett hur förödande det uppfattats, att förstoras många gånger om under de kommande årtiondena. Och Kina, ett vidsträckt land som är sårbart för klimatvariationer på flera sätt kommer helt klart att behöva fler katastrofinsatser än de flesta.

Förebud i Zhengzhou

För att få ett begrepp om den klimatkris som kommer att drabba Kina behöver vi inte röra oss längre än till översvämningarna nyligen i Zhengzhou, en stad med 6,7 miljoner invånare och huvudstad i Henan-provinsen. Under en 72-timmarsperiod – mellan 20 och 22 juni – dränktes staden av något som en gång i tiden var en normal årsnederbörd av regn. Resultatet – som är som en blick in i Kinas framtida verklighet – var aldrig tidigare skådade översvämningar och att den lokala infrastrukturen kollapsade under tyngden av vattnet. Minst 100 personer dog i själva Zhengzhou – inklusive 14 personer som fångades i en helt översvämmad del av tunnelbanan – och ytterligare 200 miste livet i kringliggande städer och samhällen. Utöver omfattande skador på broar, vägar och tunnlar hamnade uppskattningsvis 2,6 miljoner tunnland jordbruksmark under vatten.

Som ett svar på det utlyste president Xi Jinping en landsomfattande mobilisering för att hjälpa offren för översvämningen och skydda livsviktig infrastruktur. Enligt det statligt ägda TV-bolaget CGTN ”uppmånade Xi tjänstemän och partimedlemmar på alla nivåer att ta ansvaret och gå i täten för att vägleda arbetet med att bemäktiga översvämningarna”. ”Kinesiska Folkets befrielsearmé och de beväpnade polisstyrkorna ska aktivt samordna det lokala räddnings- och hjälparbetet”, sa Xi inför en grupp högt uppsatta funktionärer.

PLA reagerade snabbt. Så tidigt som den 21 juni rapporterade den statligt ägda China Daily att mer än 3.000 officerare, soldater och milismän från

PLA:s centrala befälsområde hade skickats till Zhengzhou och trakterna där omkring för att bistå med katastrofhjälp. Bland de som sändes ut fanns en fallskärmsbrigad från PLA:s flygstyrkor, som hade utsetts att förstärka två farliga dambristningar i Gula floden i området runt Kaifeng. Enligt China Daily byggde brigaden en en och en halv kilometer lång och en meter hög mur av sandsäckar för att förstärka dammen.

Dessa enheter kompletterades snabbt, och så småningom skickades omkring 46 000 soldater från PLA och Folkets beväpnade polis till Henan för att hjälpa till med räddningsarbetet, tillsammans med 61 000 milismedlemmar. Talande nog innefattade de åtminstone flera hundra personer från PLA:s raketsstyrkor, den militära gren som har ansvar för att underhålla och avfyra Kinas interkontinentala kärnvapenbestyckade missiler.

Katastrofen i Zhengzhou var betecknande i många avseenden. Till att börja med visade den att den globala uppvärmningen bokstavligen talat över en natt – och utan förvarning – kan förorsaka svåra skador i en modern stad. Precis som de förödande skyfall som två veckor tidigare fick floder i Tyskland, Belgien och Nederländerna att svämma över sina bräddar, orsakades störtregnen i Henan delvis av den varmare atmosfärens ökade förmåga att suga upp fukt som dröjer sig kvar på en plats och tömmer ut allt det lagrade vattnet i en jättekaskad. Sådana händelser ses nu som ett tydligt resultat av klimatförändringarna, men när och var de uppträder går sällan att förutsäga. Så, även om kinesiska meteorologer varnade för kraftigt regn i Henan, kunde ingen föreställa sig hur intensiv nederbörden skulle bli och inga försiktighetsåtgärder vidtogs för att undvika de extrema konsekvenserna.

Illavarslande nog avslöjade också händelsen betydande brister utifrån hur Kinas många ”nya städer” utformats och konstruerats. Dessa städer har vuxit upp på senare år när det kinesiska kommunistpartiet strävat efter att flytta utfattiga jordbruksarbetare till moderna, högindustrialiserade storstäder. I typfallet visar sig dessa stadscentra – landet har nu 91 städer med mer än en miljon invånare – vara ett enormt gytter av motorvägar, fabriker, köpcentra, kontorsskyskrapor och höghus med bostäder. Under bygget av dem täcks en stor del av den ursprungliga landsbygden av asfalt och betong. När det regnar kraftigt finns det följaktligen inte många vattendrag eller bäckar kvar där avrinning kan ske, och resultatet blir att närliggande tunnlar, tunnelbanor eller lågt liggande mo-

torvägar ofta översvämmas och hotar människoliv på ett förödande sätt.

Översvämningen i Henan pekade också på ett annat klimatrelaterat hot mot Kinas framtida säkerhet: sårbarheten för kraftigt regn och överfyllda floder hos många av landets dammar och reservoarer. Låglänta områden i östra Kina, där större delen av befolkningen är koncentrerad, har alltid drabbats av översvämningar och historiskt har den ena dynastin efter den andra – den senaste är KKP – tvingats bygga dammar och fördämningar för att kontrollera flodsystemen. Många av dessa har inte underhållits ordentligt och var aldrig ämnade för den sorts extrema händelser som nu inträffar. Under översvämningen i Henan i juli fylldes exempelvis den 61 år gamla Changzhuang-reservoaren nära Zhengzhou till riskabelt höga nivåer och var nära att rasa, vilket skulle ha åsamkat staden en andra katastrof. Andra dammar i det omgivande området kollapsade faktiskt, vilket ledde till omfattande förstörelse av grödor. Åtminstone en del av de PLA-styrkor som skyndade till Henan sattes i arbete med att bygga murar av sandsäckar för att reparera hål i Gula flodens dammar.

Kinas riskfyllda framtid

Översvämningen i Zhengzhou var bara en enstaka händelse som fångade den kinesiska ledningens uppmärksamhet under en relativt kort period. Men det var också ett påtagligt förebud om vad Kina – nu världens största utsläppare av växthusgaser – kommer att plågas av allt oftare när den globala temperaturen stiger. Det kommer att visa sig särskilt sårbart för klimatförändringarnas allvarliga effekter. Det innebär i sin tur att centralregeringen om och om igen kommer att tvingas använda statliga resurser, i en skala som i nuläget är svår att fatta, vid nödsituationer som de vi bevittnade i Zhengzhou – tills de förvandlas till vardagsmat utan tid för tvekan.

Under de kommande decennier kommer alla länder givetvis att härjas av den globala uppvärmningens extrema följder. Men på grund av sin geografi och topografi är Kina särskilt utsatt. Många av dess största städer och mest produktiva industrizoner – inklusive exempelvis Guangzhou, Shanghai, Shenzhen och Tianjin – ligger i låglänta kustområden vid Stilla havet och kommer således att utsättas för allt värre tyfoner, översvämningar och stigande havsnivåer. Enligt en rapport från Världsbanken 2003 är Guangzhou, i Pärlfodens delta nära Hongkong, den stad i hela världen som ekonomiskt sett löper störst risk när havsnivån höjs med åtföljande översvämningar. Dess granne Shenzhen beskrevs som den med tionde största risk.

Under de kommande decennier kommer alla länder givetvis att härjas av den globala uppvärmningens extrema följder. Men på grund av sin geografi och topografi är Kina särskilt utsatt.

Andra delar av Kina står inför lika skrämmande hot. Landets tätbefolkade centrala delar, inklusive storstäder som Wuhan och Zhengzhou liksom dess livsviktiga jordbruksområden, genomkorsas av ett massivt nät av floder och kanaler som ofta svämmar över efter kraftig nederbörd. Större delen av Kinas västra och nordvästra delar är täckta av öken, och en kombination av skogsskövling och minskande nederbörd där har lett till att öknen breder ut sig ännu mer. En liknande studie från 2018 varnade för att det tätbefolkade norra Kinas slättland innan seklets slut skulle kunna bli världens dödligaste plats på grund av förödande värmeböljor, och då skulle vara obeboeligt. Vi talar alltså om nästan ofattbara framtida katastrofer.

Kinas påtagliga klimatrisker tydliggjordes i IPCC:s nya rapport *Klimatförändringar 2021*, med dessa allra mest oroande rön:

- Höjningen av havsnivån längs Kinas kuster utvecklas fortare än genomsnittet i världen, vilket leder till förlust av kustområden och att kustlinjen drar sig inåt.
- Antalet allt kraftigare och ödeläggande tyfoner som kommer att drabba Kina beräknas öka.
- Episoder med kraftig nederbörd och därav följande översvämningar kommer att ske oftare och mer utbrett.
- Långvarig torka kommer att bli vanligare, speciellt i norra och västra Kina.
- Extrema värmeböljor kommer inträffa oftare och blir mer långvariga.

En sådan annalkande verklighet kommer att resultera i massiva översvämningar i städerna, utbredda översvämningar vid kusterna, kollaps av dammar och infrastruktur, ännu allvarligare skogsbränder, katastrofalt dåliga skördar och ökande risker för utbredd svält. Allt detta skulle i sin tur kunna leda till samhälleliga oroligheter, ekonomisk oordning, okontrollerade befolkningsrörelser, och till och med konflikter mellan regioner (speciellt ifall vatten och andra livsviktiga resurser av politiska skäl skulle ledas om från en del av landet till andra delar). Allt detta kommer i sin tur att sätt lyhördheten och uthålligheten hos centralregeringen i Beijing på prov.

Den globala uppvärmningens anstormning

Vi amerikaner har en benägenhet att anta att de kinesiska ledarna lägger all sin tid på att fundera över hur de ska komma ikapp och förbi USA som världens ledande supermakt. I verkligheten är dock kommunistpartiets

främsta prioritering helt enkelt att behålla makten – och under det senaste halvsekle har det handlat om att kunna uppvisa en tillräckligt stor årlig ekonomisk tillväxt för att garantera att en majoritet av befolkningen är lojal (eller åtminstone medgörlig). Allt som skulle kunna hota tillväxten eller hota den urbana medelklassens välmående – tänk: klimatrelaterade katastrofer – betraktas som ett avgörande hot mot KKP:s överlevnad.

Det var uppenbart i Zhengzhou. En del utländska journalister rapporterade att invånare omedelbart efter översvämningen började kritisera lokala regeringstjänstemän för att de inte tydligt hade varnat för den hotande katastrofen och för att inte ha vidtagit nödvändiga försiktighetsåtgärder. KKP:s censurapparat tystade snabbt dessa röster, medan regeringsvänliga media skarpt kritiserade utländsk media för att ha spridit dessa missnöjesyttringar. Medan regeringsägda nyhetsbyråer prisade president Xi för att han personligen tog ledningen över hjälparbetet och för att ha beordrat ”alla myndigheter” att agera, inklusive att sätta in PLA-styrkor.

Men att Xi kände sig nödsakad att agera skickar ett budskap. I och med att katastrofer i städerna med säkerhet kommer att bli vanligare och åsamka bekymmer för medievana medelklassinvånare, anser landets ledning att den måste uppvisa styrka och rådighet för att inte dess aura av kompetens – och därmed dess mandat att härska – ska blekna bort. Med andra ord kommer centralregeringen att vara beredd att ta ledningen över hjälparbetet och sätta in PLA varje gång Kina upplever en katastrof av det slaget.

Utan tvivel är PLA:s högre funktionärer fullt medvetna om klimathoten mot Kinas säkerhet, och det växande ansvar som de kommer att tvingas axla för att hantera dem. Men den senaste utgåvan av Kinas ”vitbok” om försvaret, som publicerades 2019, nämnde inte ens klimatförändringarna som ett hot mot landets säkerhet. Det gjorde för den delen inte heller dess närmaste amerikanska motsvarighet. Pentagons *National Defense Strategy* från 2018, trots att högre befälhavare här är väl medvetna om, till och med upptagna med, dessa ökande risker.

Efter att under de senaste åren, som svar på en rad allt allvarligare orkaner, ha beordrats att tillhandahålla katastrofhjälp, har amerikanska befälhavare blivit väl förtrogna med den globala uppvärmningens potentiellt förödande effekter för USA. De jättelika skogsbränderna i västra USA, som fortfarande pågår när detta skrivs, har bara ytterligare förstärkt denna insikt. Lik-

som sina motsvarigheter i Kina inser de att de väpnade styrkorna kommer att tvingas spela en allt mer betydelsefull roll för att försvara landet, inte från fientliga missiler eller andra styrkor utan mot den globala uppvärmningens anstormning.

För närvarande håller försvarsdepartementet på att förbereda en ny upplaga av National Defense Strategy och den här gången kommer klimatförändringarna slutligen att officiellt erkännas som ett allvarligt hot mot USA:s säkerhet. I en presidentorder som undertecknades 27 januari, hans första arbetsdag på presidentposten, beordrade Joe Biden försvarsministern att ”överväga riskerna med klimatförändringar” i den nya upplagan.

Otvivelaktigt kommer den kinesiska militärledningen att översätta National Defense Strategy så fort den publiceras, troligen senare i år. Trots allt kommer en stor del av den fokusera på USA:s militära motdrag för att neutralisera Kinas framflyttade positioner i Asien, något som betonats av både Trumps och Bidens regeringar. Men det ska bli intressant att se hur den kinesiska militärledningen uppfattar det som skrivs om klimatförändringarna, och om liknande passager kommer att dyka upp i kinesiska militära dokument.

Det här är min dröm: att amerikanska och kinesiska militära ledare – som trots allt har åtagit sig att ”försvara” de två ledande utsläpparna av växthusgaser – båda skulle erkänna det överhängande klimathotet mot ländernas och världens säkerhet och tillkännage gemensamma ansträngningar för att minska det med hjälp av framsteg inom energi-, transport- och materialteknologin.

Men hursomhelst kan vi vara ganska säkra på en sak: de gamla militärpolitiska formerna från kalla krigets och kapprustningens tid gäller inte längre – inte på en överhettad planet. Som ett resultat av det kan kinesiska soldater i framtiden förväntas tillbringa mycket mer tid med att fylla sandsäckar för att försvara landets kust från stigande havsnivåer än med att bemanna vapenarsenalen för att kämpa mot amerikanska soldater. <<

Publicerad på *TomDispatch* 24/8 2021
Översättning: Göran Källqvist

Utan tvivel är PLA:s högre funktionärer fullt medvetna om klimathoten mot Kinas säkerhet, och det växande ansvar som de kommer att tvingas axla för att hantera dem. Men den senaste utgåvan av Kinas ”vitbok” om försvaret, som publicerades 2019, nämnde inte ens klimatförändringarna som ett hot mot landets säkerhet. Det gjorde för den delen inte heller dess närmaste amerikanska motsvarighet.

röda rummet

Stöd utgivningen

pg. 13 04 07–0

Att upprätthålla världen:

En introduktion till Lise Vogel och social reproduktionsteori

När feminister på sjuttiotalet drev kampanjer för att **hushållsarbete i hemmet** skulle avlönas rev deras argumentation undan den ideologiska slöja som förvanskar vad hemarbetet i grund och botten handlar om. I vår serie *Samtida marxistiska tänkare* skildrar Lotte Schack den teoretiska bakgrunden med en introduktion till Lise Vogel och social reproduktionsteori.

BILD. Lise Vogel, 2015.

Doris Lessings roman *Den goda terroristen* från 1986 följer vi kommunisten Alice. Tillsammans med sin inkompetenta pojkvän flyttar Alice in i ett kollektiv som ockuperar ett trasigt hus som ska rivas i 80-talets London. Medan resten av kollektivet åker på demonstrationer, planerar sympatiaktioner med IRA och håller hemliga möten städar Alice. Systematiskt ordnar hon de högar av skräp som har hopat sig i huset. Hon övertalar kommunen att sätta på vattnet och värmen, lagar mat och brygger kaffe. De andra i kollektivet undrar varför hon inte deltar i det politiska arbetet och menar att det nog är för att hon inte förstår sig på politik.

Vad de inte inser är att Alices husliga arbete möjliggör deras aktivism. När de trötta kommer hem från en demonstration finns en stor portion spaghetti redo i köket; där bryggs te i bakgrunden till deras upphetsade diskussioner; för att inte tala om möjligheten att duscha och hålla sig varm under vintern.

Den goda terroristen kan, förutom att läsas som en satir över en del av vänstern under en specifik tidsperiod, också uppfattas som en roman om *social reproduktion*. I alla fall om social reproduktion förstås marxistiskt, som det arbete som pågår utanför produktionen, men som möjliggör arbetarklassens nödvändiga reproduktion. Den gren av

feministisk teori som har intresserat sig för detta förhållande kallas *social reproduktionsteori* och har under lång tid varit i stort sett bortglömd. Under de senaste åren har denna tradition dock återupptäckts och vitaliserats. En viktig del av förklaringen torde vara feminismens generella genomslag under 2010-talet i kombination med förnyad kritik av kapitalismen i efterspelet av finanskrisen 2008. Trots att denna och andra sammanlänkade kriser generellt har drabbat kvinnor hårdare än män, har dominerande feministiska inriktningar inte förmått att förklara detta. Genom att fokusera på sambandet mellan förtrycket av kvinnor och det kapitalistiska systemet har däremot den

”

Kapitalistklassen bryr sig i princip inte om hur arbetarklassen lever sitt liv, bara den gör det på ett sätt genom vilket de reproducerar sin arbetskraft så billigt som möjligt, så att profitandelen kan öka.

ARTIKELFÖRFATTARE

Lotte Schack

är doktorand i sociologi vid Göteborgs universitet. I sitt avhandlingsarbete undersöker hon den svenska klimatrörelsen, med specifikt fokus på dess strategier och visioner för en fossilfri framtid.

sociala reproduktionsteorin kommit att bli ett attraktivt alternativ. Även om social reproduktionsteori ursprungligen fokuserade på kvinnors hemarbete har nutida förespråkare dessutom använt teorin till att analysera samtidens kriser genom att bredda begreppet till också att inkludera hur samhället reproduceras genom institutioner och gemenskaper *utanför* hemmet. Flera frågor som är centrala för att förstå de senaste årens kriser – inte minst sådana som rör boende och skuldsättning – har varit framträdande i det här sammanhanget.

I centrum för återupptäckten av den sociala reproduktionsteorin har Lise Vogels arbete och hennes verk *Marxism and the Oppression of Women: Toward a unitary theory* från 1983 stått. Lise Vogel föddes i USA 1938 och är ursprungligen konsthistoriker. När hon sedan doktorerade i sociologi började hon bekanta sig med relationen mellan marxism och teorier om förtrycket av kvinnor. Det är Vogel givetvis inte den förste som har gjort. Vogels arbete bygger på, och kritiserar, den socialistisk feministiska traditionen.

Tvåsystemteori

Den socialistiska feminismen kritiserar enligt Vogel två olika tendenser hos socialistiska och liberalfeministiska utgångspunkter. Å ena sidan avvisas tendensen, som finns inom både socialistisk och liberalfeministisk ideologi, att se förtrycket av kvinnor som en fråga om frånvaro av rättigheter och simpel manschauvinism. Å andra sidan avvisar socialistiska feminister *också* tendensen till en ekonomisk och deterministisk analys av kvinnors position genom att insistera på att psykologiska och ideologiska aspekter också är centrala. Med utgångspunkt i denna kritik har förespråkare för socialistisk feministisk teori hävdat att kvinnors sociala, psykologiska och ideologiska förtryck har materiella rötter samt att marxistisk teori aldrig har erbjudit en tillfredsställande analys av dessa.

Mot denna bakgrund har socialistiska feminister teoretiserat kvinnors förtyck under kapitalismen som ett resultat av två olika, separata system: kapitalismen och patriarkatet. Vogel kallar detta för *tvåsystemsperspektivet*. Ut detta perspektiv är kvinnors involvering i den könsuppdelade arbetsdelningen och det faktum att de både är beroende av, och i konflikt med, män som orsaken till deras förtryck. Det specifika produktions sättet ses som en viktig variabel för hur förtrycket ser ut, men det är inte här vi hittar dess orsak – i kontrast till klassförtrycket, som är ett direkt resultat av de kapitalistiska produktionsförhållandena. På det sättet betraktas de två typerna av förtryck

som två separata system, som opererar relativt självständigt. Därför anses den marxistiske analysen inte kunna ge ett svar på frågan om förtrycket av kvinnan som kvinna.

Vogels kritik av socialistisk feminism orienterar sig kring tanketraditionens slutsats att man inte kan använda Marx för att förstå så kallade ”kvinnoproblem” och kvinnans frigörelse. Vogel medger förvisso att Marx inte erbjuder en tillfredsställande analys av kvinnofrågan – men, hävdar hon, det kan man åstadkomma genom att använda den marxistiska metoden vilken Vogel tillämpar för att utveckla den sociala reproduktionsteorin.

Social reproduktionsteori och uppgörelsen med tvåsystemsperspektivet

En del av Vogels kritik handlar om att socialistiska feminister inte har förmått ge ett tillfredsställande teoretiskt svar på frågan om *varför* kvinnoförtryck finns och hur det hänger ihop med specifika produktionsförhållanden. Det är här Vogel ser den sociala reproduktionsteorins potential. I motsats till tvåsystemsperspektivet pekar den sociala reproduktionsteorin på att kvinnoförtryck handlar om kvinnors position i den sociala reproduktionen. För att förstå detta, måste vi börja analysen på ett annat ställe, nämligen i den marxistiska förståelsen av klass.

I ett kapitalistiskt samhälle finns grovt sett två klasser: de som äger produktionsmedlen, kapitalistklassen, och de som inte gör det, arbetarklassen. Då den sistnämnda kategorin inte äger de medel som krävs för att överleva, är de tvungna att sälja sin arbetskraft till kapitalistklassen för att få en lön som de kan använda för att betala mat, hyra, et cetera – för att överhuvudtaget kunna överleva. Enligt Marx producerar arbetaren mer än vad hen får tillbaka. Det är alltså bara en del av det värde arbetaren producerar på en dag som går till arbetarens lön. Resten bidrar till att kapitalisten kan tillgodogöra sig mervärde, det vill säga överskott för företaget.

Den delen av arbetsdagen som går till arbetarens egen lön kallar Vogel för *nödvändigt arbete* (necessary labour). Det nödvändiga arbetet utgör grunden för att livsmedel ska kunna inhandlas. Här framträder en annan aspekt av det nödvändiga arbetet: nämligen det arbete som krävs för att dessa livsmedel ska kunna konsumeras, det som Vogel betecknar som *hemarbete*, eller reproduktivt arbete, som samtida feminister snarare benämner det. Nödvändigt arbete är alltså det arbete som krävs för att arbetaren ska kunna reproducera

sig själv. I relation till hur arbetarklassen generellt upprätthålls och ersätts kallas detta social reproduktion. Vogel understryker att detta begrepp enbart relaterar till arbetarklassen. Kapitalistklassen reproducerar också sig själva men på helt andra villkor.

Enligt Vogel finns tre aspekter av social reproduktion:

- 1) upprätthållandet av direkta producenter, det vill säga arbetare
- 2) upprätthållandet av klassens icke-arbetande medlemmar
- 3) klassens förnyelse över generationer.

Mer konkret handlar de två första aspekterna om de dagliga aktiviteter som vi alla utför, såsom matlagning, städning, barnpassning, omsorg och vård av sjuka och gamla. Den tredje aspekten handlar om barnafödande och återskapandet av nya arbetare, vars arbetskraft kan approprieras av kapitalistklassen. Samtliga aspekter är helt avgörande för kapitalismen som produktionssystem. Om arbetarklassen inte reproduceras, från den ena dagen till den andra såväl som över generationer, finns det inga arbetare som kan skapa värde.

Det är i den sista aspekten av social reproduktion som vi enligt Vogel hittar roten till kvinnoförtrycket. De två första aspekterna är inte beroende av en könsbaserad arbetsdelning: alla kan, oavsett kön, laga mat och städa. Men majoriteten av de som föder barn är kvinnor.

Barnafödande utgör dock ett dilemma för kapitalistklassen. Å ena sidan vill den gärna försäkra sig att det ska finnas tillgänglig arbetskraft även i framtiden. Å andra sidan innebär barnafödandet en period där arbetarnas nödvändiga arbete ökar och därför tar tid från det arbete som skapar mervärde för kapitalisten. Dels för att födseln innebär en period då den födande rent fysiskt inte kan ta del i det mervärdeskapande arbetet, men också för att barn kräver mer omsorg och tillsyn än andra medlemmar av arbetarklassen, samtidigt som de inte bidrar till mervärdet.

Det är viktigt att poängtera att ett klassamhälle har olika möjligheter att reproducera sin arbetsstyrka som inte behöver vara delegerat till familjen. Som exempel nämner Vogel att man kan välja att låta den nuvarande arbetsstyrkan arbeta sig till döds och i stället importera migranter. Ett annat exempel är hur arbetare på vissa ställen i Sydafrika under apartheid bodde i baracker och bara fick besöka sin familj en gång om året. Vogel menar att analyser som tar den sociala reproduktionens plats i familjen som

Barnafödande utgör dock ett dilemma för kapitalistklassen. Å ena sidan vill den gärna försäkra sig att det ska finnas tillgänglig arbetskraft även i framtiden. Å andra sidan innebär barnafödandet en period där arbetarnas nödvändiga arbete ökar och därför tar tid från det arbete som skapar mervärde för kapitalisten.

en självklarhet riskerar att fetischisera och naturalisera kärnfamiljen. Kapitalistklassen bryr sig i princip inte om hur arbetarklassen lever sitt liv, bara den gör det på ett sätt genom vilket de reproducerar sin arbetskraft så billigt som möjligt, så att profitandelen kan öka. För arbetarklassen är det däremot en central fråga: Arbetarklassen kämpar för att livet skall vara något mer än bara ett medel för kapitalets profitmaximering. Att det är familjen som har blivit arenan för den sociala reproduktionen är på det sättet en följd av kapitalistklassens försök att över-skrida målkonflikten mellan kapitalets omedelbara förlust av mervärde och behovet av att kunna skapa mervärde i framtiden – och är ett resultat av klass-kamp.

Eftersom kvinnor föder barn uppstår det en period då det reproduktiva arbetet tar tid från deras möjlighet att ta del i det produktiva arbetet och därvid från att tjäna pengar till det materiella uppehållet och från att skapa mervärde för kapitalisten. För att väga upp för detta tar män under en period i högre grad än kvinnor del i detta arbete. Detta är dock inte begränsat till graviditeten och tiden därefter. Kvinnor tilldelas *generellt* det primära ansvaret för det reproduktiva arbetet, särskilt i relation till barn. På ett motsvarande vis tilldelas män ansvaret för det produktiva arbetet och för det materiella uppehållet av familjen. På det sättet försätts kvinnor i en ekonomisk beroenderelation till män.

Mot bakgrund av detta konkluderar Vogel att kvinnoförtrycket är ett resultat av hur motsättningen för kapitalisterna mellan den omedelbara förlusten av mervärde och nödvändigheten att säkra framtidens mervärde har lösts genom en fetischisera arbetsdelning i familjen, vilket gör kvinnor ekonomisk beroende av män. Detta materiella förtryck blir enligt Vogel berättigat *ideologiskt*, exempelvis genom ideologin om mäns dominans över kvinnor.

Lön för hemarbete

Andra marxistiska feminister har pekat på att kvinnors roll i den sociala reproduktionen är invävd i en ideologisk slöja som gör det svårt att känna igen den som en förtryckt position. Denna ideologiska slöja verkar på flera olika sätt. För det första är det reproduktiv arbetet naturaliserat och därmed nedvärderat. Alla kan tvätta kläder, alla kan laga mat och städa, det ses på så sätt inte som ett riktigt arbete. För det andra är det reproduktiva arbetet också invävt i en inflytelserik diskurs om kärlek. När vi gör hemarbete tänker vi inte att vi gör det för kapitalet: vi lagar mat till våra partners för att vi älskar dem och vill göra dem glada, inte för att

vi tänker att de skall vara redo att skapa mervärde imorgon; vi skaffar barn för att vi har en tanke om att det berikar vår tillvaro, inte för att vi tänker att vi skall säkra nästa generations arbetare; vi passar och tar hand om barnen av kärlek. Hur skulle dessa kärlekshandlingar kunna vara arbete?

Flera marxistiska feminister har ändå försökt att argumentera för att dessa kärlekshandlingar faktiskt är arbete. Kampanjen *Wages for Housework* på 1970-talet krävde, som namnet antyder, att staten skulle avlöna kvinnors arbete i hemmet. Kampanjen var internationell, men hade sina teoretiska rötter hos den periodens italienska feminister som Leopoldina Fortunati, Mariarosa Dalla Costa och Silvia Federici, vilka alla var influerade av social reproduktionsteori.

Enligt dessa teoretiker beslöjas det reproduktiva arbetets centrala plats i det kapitalistiska systemet genom det sätt på vilket det blir införlivat i diskurser om kärlek, där idén om en lön framstår som väsensfrämmande. Även om detta arbete är vad som binder kvinnor till kapitalet, är denna relation inte lika öppen och tydlig som det sätt på vilket det produktiva arbetet binder arbetaren till kapitalet. Det reproduktiva arbetets oavlönade natur hindrar kvinnor från att känna igen det som förtryck och från att insistera på sin roll som revolutionära subjekt i kampen mot kapitalet. Det reproduktiva arbetets ideologiskt beslöjade karaktär har kärnfullt beskrivits av Silvia Federici i en pamflett från 1975: ”Ni säger det är kärlek. Vi säger det är obetalt arbete” (Federici 2016).

Andra marxistiska feminister har sedan argumenterat för att kravet inte skulle betraktas som ett verkligt krav utan som en symbolisk gest (Weeks 2011; Ferguson 2020). Målet var alltså inte att göra hemarbete till ännu än vara på marknaden. Kravet om lön för hemarbete skulle i stället ses som ett sätt för kvinnor att själva inse, och vinna erkännande för, hemarbetets exploaterande natur under kapitalismen, så att de kan bekämpa det, såsom arbetare gjorde mot exploateringen i det produktiva arbetet. Dessutom skulle kampanjen också visa på det omöjliga i att förverkliga denna vision inom det kapitalistiska systemet, eftersom kapitalet är beroende av att det reproduktiva arbetet förblir oavlönat. Om det skulle avlönas skulle det inte vara möjligt för kapitalet att skapa mervärde – för mycket av överskottet skulle då gå till arbetarna.

Kritik av social reproduktionsteori

Social reproduktionsteori har blivit kritiserad för sitt fokus på den heterosexuella kärnfamiljen. Relaterat till denna kritik kan social reproduktionsteori också tillskrivas en essentialistisk syn på kön: för att kvinnor föder barn är de dömda till sin position i den sociala reproduktionen. Men poängen i social reproduktionsteori är just att könsrollerna i kapitalismen inte är naturliga eller självklara. Tvärtom är de ett resultat av hur den sociala reproduktionen är organiserad i samhället, en organisering som hade kunnat utformas på otaliga andra sätt än genom den heterosexuella kärnfamiljen. Kvinnoförtryckets materiella rötter hänvisar alltså inte, som man skulle kunna läsa det, till en essentiell, biologisk kropp, utan till de materiella produktionsförhållandena under kapitalismen. Flera marxistiska feminister har också argumenterat för att könsuppdelad arbetsdelning inte begränsar sig till det reproduktiva arbetet i hemmet. När reproduktivt arbete omvandlas till lönearbete är en överväldigande majoritet av arbetarna kvinnor och arbetet är generellt lågavlönat.

På samma sätt som marxistiska feminister har kritiserat andra marxister för att vara ”könsblinda”, har de själva blivit kritiserade för att ha en ”rasblind” analys genom att inte seriöst behandla frågan om vilken roll ras och etnicitet spelar i den sociala reproduktionen. Har svarta och vita kvinnor samma position i relation till den sociala reproduktionen? Svarta feminister som till exempel bell hooks (2000) har kritiserat inte bara marxistiska feminister utan feministisk teori generellt för att lägga för stort fokus på kvinnoförtryck i hemmet. hooks argumenterar för att hemmet för svarta kvinnor i USA historiskt sett har varit den arena där de har mött *minst* förtryck. Hemmet har varit en viloplats från ett rasistiskt samhälle och en plats där motståndspraktiker har kunnat utgå ifrån. Dessutom har svarta kvinnor en annan relation till kapitalet för att de alltid har varit tvungna att ta del i arbetet, genom lönearbete eller tvångsarbete under slaveriet. Därmed inte sagt att svarta kvinnor inte *också* upplever förtryck i hemmet och att de inte också är underkastade ansvaret för social reproduktion. Poängen är att det reproduktiva arbetet skiljer sig för vita och svarta kvinnor.

Detta är en ståndpunkt som ofta framförs av förespråkare för intersektionell feminism som har haft stort inflytande de senaste åren. De argumenterar för att kvinnor inte ”bara” är kvinnor men också bör förstås utifrån deras klassposition, etnicitet, sexualitet, och så vida-

Under en hel dag
ska kvinnor vägra
att utföra något
arbete: inte gå till
sitt lönarbete, inte
utföra hemarbete
och i stället samla sig
till demonstrationer
på gatorna. Detta
för att visa hur
grundläggande detta
arbete, avlönat och
oavlönat, är för att
samhället ska kunna
fungera.

re. Det betyder att olika maktordningar samspelar och skapar olika typer av förtryck för olika kvinnor. Vogel har i sin tur kritiserat denna tradition för att nöja sig med att *beskriva* förtryck, utan att kunna ge någon förklaring på frågan om *varför* det finns, vilket innebär att den inte kan bidra till att bekämpa det. Dessutom har social reproduktionsteori idag utvidgats till att vid sidan av kategorierna ”kvinna” och ”klass” även inkludera andra kategorier. Likväl kvarstår skillnaden att den sociala reproduktionsteorin analyserar dessa kategorier för att förstå hur kapitalistklassens exploatering av arbetsklassen ständigt återskapas och som en förutsättning för reproduktionen av *kapitalismen* (Bhattacharya 2017, 7). På det sättet skiljer sig den sociala reproduktionsteorin från den intersektionella teorin, vilken insisterar på att inte framhäva en särskild kategori eller maktordning.

Konsekvenser för den feministiska rörelsen

Vogel riktar också kritik mot den typ av feministisk rörelse som bara koncentrerar sig på juridiska rättigheter. Vogel betonar rättigheter som en viktig del av kvinnokampen, men menar att detta fokus inte är nog. Förtrycket av arbetarkvinnor är inte bara ett resultat av avsaknad av rättigheter, utan har sitt ursprung i hur den sociala reproduktionen är organiserad i det kapitalistiska systemet. En feministisk rörelse som bara koncentrerar sig på rättigheter representerar bara en borgerlig feminism. Alltså kan frigörelse för *alla kvinnor* inte uppnås om inte organisationen av den sociala reproduktionen tacklas – och som en konsekvens av detta, hela det kapitalistiska systemet. Omvänt argumenterar Vogel också för att social reproduktionsteori visar att verklig socialistisk kamp inte kan föras om inte denna form av organisering också konfronteras, och att detta även gäller för kvinnokampen generellt. I den nutida feministiska rörelsens tänkande kan man se liknande strömningar, bland annat i de senaste årens så kallade kvinnostrejker. I pamfletten

Feminism för de 99 procenten beskriver Cinzia Arruzza, Nancy Fraser och Tithi Bhattacharya hur dessa strejker har varit planerade i samband med olika feministiska kamper som till exempel polska kvinnors protest mot en anti-abortlag 2016.

Här sätts dessa strejker i motsats till den liberalfeministiska våg som har vällt fram de senaste åren. Enligt Arruzza, Fraser och Bhattacharya har den liberalfeministiska rörelsen argumenterat för att världen skulle vara bättre om det fanns fler företag styrda

av kvinnor och att vi därför skall jobba hårt för att kräva vår plats i diverse företagsledningar och -styrelser. Liksom Vogel menar de att denna typ av feminism bara gynnar en specifik klass av kvinnor. Vad mera är: den är direkt skadlig för majoriteten av kvinnor som inte får annat ut av en starkare kapitalistklass än fördjupad exploatering.

I motsats till denna feminism visar strejkerna på värdet av vanliga kvinnors arbete. Under en hel dag ska kvinnor vägra att utföra något arbete: inte gå till sitt lönarbete, inte utföra

hemarbete och i stället samla sig till demonstrationer på gatorna. Detta för att visa hur grundläggande detta arbete, avlönat och oavlönat, är för att samhället ska kunna fungera. I likhet med Wages for Housework-feministerna visar dessa strejker på hur kvinnors arbete är *arbete* och hur kvinnor därför är *arbetare*. På det sättet kan kvinnor kräva sin plats som revolutionära subjekt. Detta fokus på kvinnors roll som revolutionära subjekt särskiljer också denna feministiska våg från andra nutida feministiska strömningar. Där dessa tenderar att fokusera på exkludering, marginalisering och avsaknad av privilegier, fokuserar social reproduktionsteori på hur kvinnor kan göra motstånd via sin förtryckta position, vilket ger dem en central snarare än marginaliserad roll att spela i kampen för ett annat samhälle.

I kontrast till Alices kamraters uppfattning i Den goda terroristen är reproduktivt arbete alltså helt grundläggande och faktiskt *politiskt*. Lise Vogel och andra förespråkare för social reproduktionsteori menar att denna typ av arbete är helt avgörande för att samhället, och särskilt det *kapitalistiska samhället*, ska kunna fungera. Även om kvinnoförtryck har funnits förr i tiden, återfinns orsaken till detta kvinnoförtryck i kvinnornas position i den sociala reproduktionen: nämligen i den könsuppdelade arbetsdelningen där kvinnor görs ekonomiskt beroende av män. Fastän majoriteten av kvinnor idag tar plats på arbetsmarknaden och är ekonomisk oberoende av män, är det fortfarande kvinnor som utför majoriteten av det reproduktiva arbetet – både i hemmet och på arbetsmarknaden. Och detta arbete fortsätter att vara nedvärderat – både i hemmet och på arbetsmarknaden. Förespråkare för social reproduktionsteori ser inte detta bara negativt. Här finns även potentialen för en bred politisk organisering. Om kvinnor inser sin position i det reproduktiva arbetet, att de upprätthåller världen, kan de även tillskriva sig rätten att förändra den. <<

BILD. Av *See Red Women* – Ett Londonbaserat tryckeri 1974-1990, med syftet att bekämpa sexistiskt bildspråk och bidra till kvinnans frigörelse.

Litteraturlista:

Arruzza, Cinzia, Tithi Bhattacharya, Nancy Fraser, och Oskar Söderlind. 2019. *Feminism för de 99 procenten*. Hägersten: Tankekraft Förlag.

Bhattacharya, Tithi, red. 2017. *Social Reproduction Theory: Remapping Class, Recentring Oppression*. London: Pluto Press.

Federici, Silvia. 2016. "Varför sexualitet är arbete (1975)". I *Astra* (Helsingfors. 2012). Vol. 36–41. Astra (Helsingfors. 2012).

Ferguson, Susan J. 2020. *Women and work : feminism, labour, and social reproduction*. London: Pluto Press.

Fraser, Nancy. 2016. "Contradictions of Capital and Care". *New Left Review*, nr 100 (augusti): 99–117.

Gleeson, Jules Joanne, och Elle O'Rourke, red. 2021. *Transgender Marxism*. Pluto Press (UK).

hooks, bell. 2000. *Feminist Theory: From Margin to Center*. 2nd edition. Cambridge, MA: South End Press.

Lessing, Doris. 1986. *Den goda terroristen*. Stockholm: Trevi.

Weeks, Kathi. 2011. *The Problem with Work: Feminism, Marxism, Antiwork Politics, and Postwork Imaginaries*. Duke University Press. <https://doi.org/10.2307/j.ctv1131fj6>.

Vogel, Lise. 1983. *Marxism and the oppression of women: toward a unitary theory*. Newbruinswick: Rutgers University Press.

Cykelbudet

En **gigarbetare** förväntas vara ständigt beredd i väntan på att ett jobb dyker upp på appen. Den paradoxala kombinationen av oförutsägbarhet och enformighet kännetecknar arbetet som Anders Teglund beskriver i sin bok om hans tid som cykelbud åt Foodora. Johan Örestig har läst den.

ARTIKELFÖRFATTARE

Johan Örestig

är sociolog och lärare vid Umeå universitet. Ämnet för hans doktorsavhandling var hur ojämlikhet i hälsa påverkar pensionering. Han har tillsammans med Jonas Olofsson skrivit boken *Evolutionsteori och människans natur* (Natur & Kultur, 2015). Ingår i Röda rummets redaktion.

Anders Teglunds bok *Cykelbudet* framstår på ytan som en bok om en tillfällig klassresa nedåt. Teglund, som verkar som musiker och förläggare i Göteborg, drabbades hårt av den nedstängning som följde med Corona-restriktionerna. Pandemin var ju en ovanlig kris i meningen att verksamheter såsom restauranger och kulturarenor, som vanligen inte brukar påverkas i krisers inledningsfas, denna gång var de som klappade ihop först. I den inledande delen av boken följer vi Teglunds egen resa från inställda spelningar och utgivningar

och misslyckade försök till digitala evenemang till beslutet att söka tillfälligt arbete som cykelbud hos gig-företaget Foodora. Gig fanns det trots allt gott om. För med pandemin kom en explosionsartad ökad efterfrågan på hemlevererad mat till alla de som inte ville utsätta sig själva för smittorisk genom restaurangbesök.

I rapporten *Apparna och arbetet: om gigifieringen av arbetsmarknaden* skiljer föreningen Gigwatch ut sex kännetecken för gigarbete. Ett första kännetecken är att arbetet sker ”on demand”, det vill säga arbetsdagen bryts

Om cykeln får punktering eller kanske rentav blir stulen under en leverans så måste budet rapportera in giltig anledning till frånvaro för att slippa varning och kan förlora mycket inkomst i väntan på att åter ha ett fordon.

upp i flera olika moment och arbetaren förväntas vara ständigt till hands för att arbeta när ett gig dyker upp. Tiden då du väntar är ofta obetald. Vidare får man betalt per arbetsuppgift. I regel saknas fast timlön. Ytterligare ett kännetecken är att arbete tilldelas via en digital plattform, ofta kopplad till en app i telefonen där en konsument beställer en tjänst av dig om det så är mat, flytthjälp eller barnpassning. Gig-arbetare måste ofta också stå för egna arbetsredskap. På Foodora kan det handla om att själv ordna en cykel, moped eller bil att ta sig fram med. Det är arbetaren själv som måste stå för underhåll, reparation och service. Gig-arbete räknas ofta också som egenanställningar, vilket friar företagen från gällande arbetslagstiftning eller ansvar för exempelvis olyckor eller sjuk- och semesterersättning. Sist men inte minst innebär gig-arbete att varje individ konkurrerar med andra individer om arbete. Genom att ständigt ha arbetskraft som står redo på olika platser i en stad att snabbt ta ett påhugg, kan företagen minimera väntetiderna. Teglund's bok ger inblick i vad dessa aspekter av gig-arbete kan betyda i praktiken.

Teglund skildrar arbetet som Foodora-bud som präglad av en märklig kombination av oförutsägbarhet och enformighet. Ovissheten kommer av att mängden gig per pass inte går att veta på förhand. Ibland är vädret bättre och de flesta går själva till restaurangerna och hämtar sin mat. Plötsligt kommer ett skyfall och gigen blir plötsligt för många för att hinna med. Sen kan det också vara så att företaget av oklara skäl drar ner på antalet pass som man får göra. Ett annat spänningsmoment är eventuellt strul med fordonen. Om cykeln får punktering eller kanske rentav blir stulen under en leverans så måste budet rapportera in giltig anledning till frånvaro för att slippa varning och kan förlora mycket inkomst i väntan på att åter ha ett fordon. Monotonin kommer av att arbetet består av en evig loop av väntan på beställningar att acceptera, av trampande till restaurangen och ännu ett frustrerande väntande på att den ska bli färdig, av trampande hem till kunden och ett flyktigt överlämnande av maten och sedan på det igen.

Boken är till att börja med en berättelse om konsekvenserna av ett arbetsliv som skiljer kropp från huvud. Teglund beskriver på ett både naivt och ärligt sätt tanken på allt cyklande som något tillfredsställande: ett radikalt brott från kulturarbetarens stillasittande arbete där skapande mest hela tiden får ge plats åt att skriva stipendiesökningar och redovisa resultat. När han cyklar blir han bara kropp, släpper

alla tankar och går upp i att göra pass på pass tills han tar ut sig själv. Men problemet med klassamhället är ju att denna kroppsliga urladdning ofta sker bortom arbetarens kontroll. Någon annan dikterar när och hur snabbt min kropp ska användas. Det är inte bara frustrerande för en kulturarbetare som Teglund som identifierar sig som en kreativ person. Han visar också hur hans kollegor plågas, som Mubarak som drömmer om att göra en podcast där han filosoferar kring existentiella frågor. Jag ser paralleller till Jacques Ranciéres bok *Proletarian Nights* från 1981 som skildrar arbetare i 1800-talets Frankrike som trots ett näst intill outtjärdigt arbetsliv med långa arbetsdagar ändå ägnar stora delar av nätterna åt att måla, göra musik, skriva poesi eller politiska manifest. Detta, att de trots slavliknande villkor bara måste ta sig tid att skapa, vittnar om det brutala och omänskliga i ett arbetsliv som förnekar människor deras inneboende skaparkraft. Jag läser Teglund's bok som en längtan efter ett annat sätt att arbeta där det kroppsliga och det kreativa förenas och balanseras med egenkontroll

Ett återkommande tema både i Teglund's betraktelser och i de intervjuer han återger är den dagliga förnedringen. Det handlar om det ovärdiga i att spökas ut i en rosa clownkostym, i att förväntas stå ut med utskällningar av arbetsledare och kunder, att viftas ut som en byracka av restaurangägare eller ta emot hånfulla kommentarer eller rentav hot från förbipasserande på gatorna. Det handlar också om förnedringen i att vara överallt men ändå inte ses som en människa. Teglund beskriver både irriterat och bekymrat hur vanligt det är att buden möts av kunder som tar emot sin mat i bara underkläder. Det är som om buden, till skillnad från andra främmande människor, inte kan göra en generad. Skammen som bud är alltså inte bara den egna över att göra något som andra ser ner på utan också sekundärskammen över kunders oblyga ovärdighet: ”När revolutionen kommer ska vi rada upp alla kalsongkillar mot en mur. Och dra på dem varsitt par vanliga byxor med skärp”. Bland buden ser Teglund uppgivenhet. Kanske konstaterar man att det inte finns något alternativ, att allt annat skulle innebära att man fick det ännu sämre. Eller så tänker man på jobbet som tillfälligt, i väntan att få göra det man verkligen är kallad till att göra.

Detta inledande kompakta mörker blandas en bit in i boken upp med strimlor av hopp och det som gör boken verkligt intressant är just att den inte stannar i ännu en eländesskildring. Teglund möter andra bud med viljan att organisera sig fackligt.

Kollegor som nyligen kommit till Sverige påpekar att Teglund som svensk och vit med ett brett kontaktnät har mycket mindre att förlora än de själva. Han måste ta initiativet. Efter en del vånda och tvekan blir han del av en långsamt växande facklig rörelse bland Foodora-buden i Göteborg. Sida efter sida följer sedan med skildringar av hur kontakt med Transportarbetarförbundet upprättas, hur krav formuleras, hur medlemsantalet ökar, hur arbetsköparsidan reagerar och hur kampen för ett heltäckande kollektivavtal blir både utdraget och frustrerande. Boken lyfter här frågor om vad ett värdigt arbete är och hur facklig organisering kan bli ett sätt inte bara att förbättra materiella villkor utan att också vända förnedring och förbittring till stolthet och solidaritet.

Det är inte frågan om någon solskenshistoria. Arbetet i gig-sektorn är fortfarande både osäkert, hårt och lågavlönat. Gigwatch varnar rentav för att arbetsmarknaden i stort kan stå inför en gigifiering där modellen exporteras till ett växande antal branscher. Men Teglund's bok lämnar oss med några viktiga slutsatser. Avslöjanden om usla arbetsvillkor är inte tillräckligt för att ändra på dessa villkor. För det krävs tålmodig och långsiktig organisering bland de som utför arbetet. Denna organisering är inte bara ett medel för att uppnå bättre villkor. Den är också ett självändamål på så sätt att den kan omvandla känslor av ensamhet, skam, förnedring och bitterhet till stolthet, erkännande, samhörighet och solidaritet. Ett stort problem idag är att vi tycks mer upptagna av att hitta saker som skiljer vår egen grupp från andra än att se vad som förenar oss. En rörelse som reser mur på mur mot andra grupper är dömd till obetydlighet. Jag uppskattar hur ärligt och naket Teglund beskriver sin egen ängslan och tvekan inför att kämpa fackligt. Han är ju privilegierad, han är ju svensk, han är ju egentligen musiker och inte arbetare. Men samhörigheten och identifikationen är ju inget som bara finns där från början. Den uppstår genom organisering. Formulerandet av krav, utvecklingen av strategier och kampmetoder och erfarenheter av att motarbetas av ledningen öppnar för en förenande identitet att växa fram, där de skillnader som tidigare framstod som stora plötsligt framstår som mindre betydliga. De bud som tidigare swishade förbi varandra som främlingar med endast en rosa mundering gemensamt kan nu stanna upp, hälsa och upptäcka sig själva i den andra. Det är en blygsam men helt nödvändig början för varje viktig rörelse. <<

Bland buden ser
Teglund uppgivenhet.
Kanske konstaterar
man att det inte finns
något alternativ,
att allt annat skulle
innebära att man fick
det ännu sämre. Eller
så tänker man på
jobbet som tillfälligt,
i väntan att få göra
det man verkligen är
kallad till att göra.

s k i f t e

Sett från en högre ekonomisk samhällsforms ståndpunkt kommer enskilda individers privata äganderätt till jorden att framstå som något lika osmakligt som att den ena människan äger den andra. Inte ens ett helt samhälle, en nation, ja inte ens alla samtida samhällen tillsammans är ägare till jorden. De är bara dess besittare, dess nyttjanderättsinnehavare och har att som boni patres familias [goda familjefäder] efterlämna den förbättrad till kommande generationer.

Karl Marx (1867)

Den kapitalistiska produktionen kan endast utveckla produktionstekniken och den samhälleliga organisationen genom att förstöra all rikedomens urkällor: jorden och arbetaren.

Karl Marx (1867)

En vanlig reaktion på en uppräknig av världens miljöproblem är djup pessimism. Det är kanske den naturliga följden av chock det inneburit att upptäcka att den moderna civilisationens hyllade 'framsteg' bara är en täckmantel för en världskatastrof.

Barry Commoner, *Cirkeln sluter sig* (1971)

Vi sörjer vildrenen, den vita sorken, och den svarta
Vi sörjer att vi kan ha fråntagit våra barn möjligheten att en dag få barn
Vi sörjer Himalayas isar och det ångande Amazonas
Vi sörjer dem som dör i klimatkatastrofer utan att ens ha fått smaka överflödet
Vi anklagar lagstiftarna för deras feghet
VI KRÄVER, SANNING MOD OCH POLITISK HANDLING

Extinction Rebellion Göteborg, 2019